

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Kaïn en Abel, of: cultuur en antithese

(Genesis 4)

Het geloof in God is een kracht in de wereld. Maar het geloof in de mens niet minder. Tot grote prestaties leidt dat geloof in-de-mens. Tot de prestaties van cultuur en techniek.

Kunnen slechte beginselen dan in iets goeds eindigen? Brengt de slechte boom dan toch ook goede vruchten voort; de Verlichting naast duisternis toch ook een beetje licht?

De wieg van cultuur en techniek stond op een onfrisse plek. In het gezin van Lamech, cymbool van de krachtpasterige mens. Toch plukt ook de kerk de vruchten van wat daar begon. Zonder Jabal, de vader van de tentbewoners, zonder Jubal, de vader van de citer-spelers, zonder Tubal-Kaïn, de vader van de smeden, had Israël geen tabernakel, geen citer en cimbaal, geen offergereedschap van metaal. Wat moet je als christen nu denken van cultuur en techniek en van de dragers daarvan? Genesis 4 wijst ons een richting.

De Kaïn- en Abellinie

Genesis 4 laat twee lijnen zien. Die van Kaïn-Henoch-Lamech en die van Abel-Seth-Enos. Die lijnen lopen niet parallel. Ze hebben wel hetzelfde beginpunt (het brengen van een offer, vs. 3 v.), maar niet hetzelfde eindpunt. De eerste lijn die begint met een offer, eindigt met een brallend lied, met ordinaire veelwijverij en met een dosis cultuurgoederen (19-24). De tweede lijn die met een offer begint, eindigt daar ook mee. Met het lofoffer van het aanroepen van de Naam van de HERE, in de dagen van Enos (26). Wat wil Genesis met deze lijnen laten zien? Dit. Langs welke lijn de verlossing komt. De verlossing, door God aan de vrouw beloofd bij de uitgang van het paradijs (3:15). De verlossing door haar „zaad“, dat de slang de kop vermorzelen zal. Die verlossing komt, zegt Genesis 3. En wel langs deze weg, zegt Genesis 4.

Paradise lost

In hun moeite zoeken Adam en Eva tederheid bij elkaar. En Kaïn wordt geboren.

„Ik heb met des HEREN hulp een

DOOR
W. JANSE
KATWIJK

man verkregen („kaniti“)!” Kaïn, „Godsgeschenk“.

Hij die sprak van zaad, heeft zaad gegeven. Zal Kaïn, de „man“, de verlosser zijn? Abel, zijn tweelingbroer, zeker niet. Hij komt ongevraagd mee - en Eva zwijgt. Zelfs zijn naam krijgt geen verklaring. En ach, dat is ook overbodig. Abel („habel“) - dat mag geen naam hebben. „Nietigheid“ is zijn naam, „ademtocht“. De beloofde verlosser: Kaïn? Wie weet! Abel? Nomen est omen... Het verschil tussen Kaïn en Abel is er niet een van beroep, maar van offer.

Kaïn offert het eerste het beste (3); Abel het beste het eerst: een van de eerstelingen van zijn schapen en daarvan het vette (4). Net het verschil tussen een offer en een zaken-geschenk. Op Gods reactie trekt Kaïn letterlijk een lang gezicht („zijn gezicht viel“, 5 v.). Omdat God kiest voor het zwakke (1 Kor. 1:27 v.)! Voor Abel, de tweede; voor Israël, de kleine; voor David, de jongste; Maria, het meisje; Jezus, de aanstootelijke. De aanstoot van het sterke aan het zwakke begint bij Abel. En Golgotha werpt zijn schaduw vooruit: Het eerste bloed vloeit daar waar de sterke, die moet heersen over de zonde (7), zwak wordt door de haat. Kaïn redt geen bloed, maar vergiet het. Na de slang, na de aardbodem wordt nu een mens vervloekt (11). Kaïn is het zaad niet.

Paradise regained?

Zal de slang de kop vermorzeld worden, Kaïn niet. Hij krijgt een taak, een zware (12). God stelt hem onder Zijn eigen bescherming (15). En Kaïn blijft een Godsgeschenk voor de mensen. Hij worstelt tegen zijn ongeluk op. Hij, de zwerver, bouwt een stad en noemt haar naar zijn zoon, zijn trots (17). Zal Kaïn niet verlossen, dan zijn zoon wellicht. Het paradijs komt weer in zicht! Lamech is al een aardig eind op weg, met zijn vrouwen „Schoonheid“ en „Schaduw“ (veelzeggend voor een oosterling), zijn dochter „Liefje“ en zijn zoons die de mensheid verder helpen. Het paradijs in zicht: de mannen van naam (Gen. 6), de spreekwoordelijke Nimrod (Gen. 10:8), de hemelbestormers van Babel (Gen. 11), zij zetten reuze-stappen op de weg naar het paradijs. Het geloof in de mens kan veel. Maar of het de wereld ook verlossen kan?

Hij hoort hun hulpgeroep

Kaïn stelt teleur. Abel is dood. Waar blijft het zaad der vrouw dat verlossen zal? Het komt van God. Seth wordt geboren. „Want, zeide zij (zij weer!), God heeft mij (mij!) een andere zoon gegeven in plaats van Abel“.

Seth: „plaatsvervanger“ (25). En aan Seth, ook aan Seth (26) wordt een zoon geboren. Kaïn vader van een huis? Seth en in hem Abel óók. De lijn loopt door! En mondt uit in Enos, „de zwakke mens“. Hier loopt dé lijn. Maar zonder de klinkende namen van die van de overkant. Dáár: Godsgeschenk, Schoonheid, Schaduw, Liefje, hier: Ademtocht, Substituut, Zwakkeling. Maar dit is het verschil. Hier roept men de Naam des HEREN aan (26). Hier. Waar de mens zwak geworden is, daar zoekt hij de hulp van de God die bekend staat als JHWH. Ginds manifesteert zich de gemeenschap der onheiligen, hier doet men wat schapen doen als een hond in de wei verschijnt. Schapen vechten dan niet, maar dringen opeen, om de herder heen (C. Vonk). Dát is de Naam

Inhoud

- 137 Drs W. Janse,
Kaïn en Abel, of: cultuur
en antithese
- 138 Drs H. de Jong,
„Zij zijn aardsgezind“ (1)
- 139 C. Huizinga,
Werkloosheid in deze tijd
- 141 Prof. dr H. J. Jager,
De naaste
- 142 T. Hoekstra,
In Uw Handen (ex libris)

des HEREN aanroepen: van Hém de beloofde verlossing verwachten. „Hij hoort hun hulpgeroep en verlost hen“, Psalm 145:19. Door Jezus, het zaad der vrouw. Dat, Hem heeft de slang op Goede Vrijdag en Pasen de kop gekost.

Cultuur en antithese

De lijn van Kaïn trekt een spoor door alle eeuwen heen. Het geloof in de mens is een grote kracht. Hele culturen zijn er door opgebouwd - en ondergegaan. God is geen vijand van cultuur. Hij is de Gever ervan. Kaïn doodde Hij niet. Maar liet hem de taak en de kracht tot ontsluiting en ontwikkeling van de gaven in Zijn schepping. God is geen vijand van de cultuur. Hij is de vijand van de zonde. Van de slang. Van het God-loze in de cultuur, het boze in de techniek. Van het krachtpatserige, het midsommernachtige erin, van het valse vertrouwen erop. Vals, want cultuur en techniek vermogen veel, maar verlossen - nee. Dat heeft God gedaan door Jezus Christus. In beginsel cultuur en techniek inclus. Van de vloek, tot het paradijs. Met die wetenschap kijken we naar de wereld. Thétisch. Met een boodschap en een opdracht. Om te beginnen voor onszelf.

„Zij zijn aardsgezind“

Philippenzen 3:19 - ¹⁾

(Geestelijke achtergrond van het anti-raketten-besluit van de Synode der GKN.)

Laat ik beginnen met het geven van een toelichting bij de gekozen titel. Ik heb met deze titel willen schokken, maar ik moet er nu wel voor zorgen dat de schok goed terecht komt. In mijn gekozen titel zit namelijk het woord 'zij' en dat woord wijst van ons af. De indruk die ik daarmee wek zou ik graag willen wegnemen. Het is mijn bedoeling niet om anderen te veroordelen en zelf buiten schot te blijven. Ik wijs er daartoe op dat de titel van duidelijke aanhalingstekens is voorzien en zodoende volstrekt herkenbaar is als citaat en wel als bijbel-citaat, zoals de erop volgende verwijzing ook laat zien. Ik bedoel dus bijbels te typeren, als ik de achtergronden ter sprake breng van de beslissing die de Synode van de GKN inzake de kruisraketten genomen heeft, en ben mij daarbij terdege bewust dat ik daarmee niet binnen de ruimte van juist die kerken kan blijven. Die achtergronden immers manifesteren zich op alle terreinen van het christelijk-kerkelijk leven van Nederland en het opschrift van mijn lezing zou dus ook op ons kunnen slaan. De aanhaling van Paulus zou ik dan ook als volgt naar onze tijd en situatie toe willen vertalen: Zijn we met z'n allen (en hier komt de schok) niet bezig, aardsgezind te worden? Is dat niet min of meer ongemerkt over ons gekomen en worden we nu o.a. door dit Synodebesluit niet met een ruk stil gezet bij de konsekwenties daarvan?

„Ongemerkt overkomen“, zei ik. Er onverhoeds door overrompeld en ver-rast. Ja, want weliswaar ging het in de afgelopen jaren onder de christenen heel vaak over de tegenstelling 'horizontaal-vertikaal' en daaruit bleek dat men wel enig vermoeden had van wat er bezig was te gebeuren, maar het probleem was met behulp van dat begrippen-paar toch te onzuiver geformuleerd dan dat je er met goed bijbels fatsoen mee uit de voeten kon. Ik tenminste heb er voor mezelf nooit genoeg mee kunnen nemen dat ik in de vertikaal zou worden opgeborgen, terwijl ik daar, eenmaal voor die valse keus gesteld, wel toe zou moeten behoren. Al twistend echter over die tegenstelling is ons het eigenlijke derailllement van vandaag meer overkomen dan dat we het hebben voorzien. Wat bedoel ik nu met 'aardsgezindheid', als dat niet helemaal hetzelfde is als 'horizontalisme'? Ik bedoel ermee dat men in de grote beweging die de bijbel maakt, ergens onderweg, en nog wel vrij in het begin, blijft hangen en niet meekomt. Of wel: dat men die

DOOR H. DE JONG AMSTERDAM

grote beweging van de bijbel probeert ongedaan te maken en naar het begin ervan terugkeert. Wat is die grote beweging van de bijbel? Dat God de Vader sinds de zondeval bezig is alles in de hand van Zijn Zoon te geven (Johannes 3:35; 13:3), alles, dat wij zegen: de gehele geschapen werkelijkheid. Aardsgezindheid is nu dat men deze beweging van de bijbel niet ziet of niet wil zien.

In het nummer van Trouw van 6-4-'84 schreef ds Tjitse Talsma uit Drachten een artikeltje dat bedoeld was als een weerwoord op wat eerder door Herman Ridderbos in hetzelfde blad geschreven was. Dr Ridderbos had de Synode het verwijt gemaakt dat zij een bepaald politiek standpunt gekozen en geijkt had door te besluiten zoals zij deed. Genoemde ds Talsma antwoordde daarop: „De synode maakte echter niet een bepaald politiek standpunt tot het hare, maar zij verwoordde doodgevoelen wat in het

oudste belijdenisgeschrift der Christelijke kerk, de Apostolische Geloofsbelijdenis, wordt beleden: „Ik geloof in God, de Vader, de Almachtige, Schepper des hemels en der aarde“. Die aarde is Gods eigendom, zijn domein. Nu is de mensheid bezig die aarde te ondermijnen. Mensen kunnen elkaar duizend en één keer vernietigen. Als dat nu aan de orde is - en zo is de situatie van vandaag - dan is de kerk toch geroepen daartegen te getuigen? Als er één moment is dat ze moest spreken dan nu.“ Ik kies dit voorbeeld omdat het beroep op de belijdenis van God als de Schepper van hemel en aarde ter verdediging van het anti-raketten-besluit der synode tamelijk gangbaar is.

Wat hiervan te zeggen? Inderdaad is onze God de Schepper van hemel en aarde. En terecht wordt daaruit de konklusie getrokken dat de aarde nu Gods eigendom, zijn domein is. Maar hier herinner ik mij de meditatie die ik met Kerst 1982 in ons blad schreef over Psalm 24, de psalm die met de aarde als Gods koninklijke domein begint. Ik wees toen op de eigenaardige voortzetting van de gedachte in deze psalm, nadat de Here God als Schepper en Heer der wereld beleden is. Opeens namelijk stapt David in vs. 3 op een voor het oog totaal ander thema over: „Wie mag de berg des HEREN beklimmen, wie mag staan in zijn heilige stede?“. Hoe ligt het verband tussen de beginverzen en dit vervolg? Het antwoord is dat in het geheel van de psalm gezocht wordt naar een deur die toegang verleent tot de aarde en haar volheid. En deze deur wordt gevonden in de tempel, op de berg des Heren. Slechts langs de weg van de verzoening mogen wij achter de Koning der ere aan de aarde en haar volheid binnentreden. Nieuwtestamentisch mogen we zeggen: slechts achter Christus aan en alleen maar met Christus mee. De psalm stelt in het begin de schepping aan de orde en is dan voorts vol van de beweging waardoor alles wordt gelegd in de handen van de Zoon van God.

Van de aarde naar Sion, uiteindelijk naar de Christus, - het is uiterst belangrijk dat we die lijn zien lopen en die beweging meemaken. In alle duidelijkheid tekent zij zich af door heel het Oude Testament heen tot in het midden van het Nieuwe Testament toe. Het begint in Genesis met de aarde. Dan komt het land Kanaän in zicht. Vervolgens concentreert zich de aandacht op het stamgebied Juda. Daarna gaat het naar Jeruzalem.

Tenslotte komt de beweging tot een voorlopig rustpunt in Sion. Totdat in het Nieuwe Testament Hij komt die zegt: meer dan de tempel is hier, Christus in Wie de Here God onder ons woont. Deze beweging moet niet uitgelegd worden als een terugtrekkende, maar als een concentrische; zij boodschapt ons dat de Here God zijn bemoeienis met de wereld verheft. Totdat Hij in de Christus op Golgotha zijn slag om de aarde en haar volheid wint. 'Het alles', de gehele geschapen werkelijkheid, is nu in Christus' handen gelegd. Echter, Christus is nu niet meer op de aarde. Hij is ten hemel opgenomen en heeft de gehele geschapen werkelijkheid meegenomen. Die is nu met Christus verborgen in God. En wanneer Christus verschijnt die ons leven en onze schepping is, zullen ook wij met Hem verschijnen in heerlijkheid (Kolossenzen 3:4).

Zo zien we voortaan voor de aarde en haar volheid op tot de Christus. Dat is geen vertikalisme, maar een naogen van Christus die inderdaad naar Boven is vertrokken, maar om vandaar weer terug te keren. De vertikaal in ons geloof is tijdelijk en bijkomstig. Christus is ons punt van oriëntatie. En wij laten het aan Hem over wat Hij ons hier en nu van de erfenis al uitkeert. Wij echter zoeken eerst en vóór alles Hem, dat is Gods Koninkrijk en zijn gerechtigheid, in het vertrouwen dat ons datgene wat we van de aarde en haar volheid nodig hebben, zal geschonken worden. Daarom zal een kerk die over de schepping spreekt het over Christus moeten hebben. Dat is dan geen stichtelijke afleiding, maar ze kan niet méér ter zake komen dan juist zo. Ze heeft het dan juist over de schepping, echter - op háár manier! Stellig zal het op een synode die zo spreekt niet gonzen van journalisten. Maar de geschiedenis zal uitwijzen dat ze op het goede paard wedt als ze zegt: wie de aarde trouw wil blijven moet Christus trouw blijven en wie voor het leven wil kiezen die moet voor Christus kiezen. Het ligt alles in Zijn handen en uit Zijn doorboorde handen ontvangen wij er zoveel van als Hij goed voor ons vindt.

¹⁾ Referaat gehouden op de Opbouwjaarvergadering van 28 april 1984.

Werkloosheid in deze tijd

Toespraak Diakonale Conferentie te Bunschoten-Spakenburg
19 november 1983

„Wij leven in een bezeten wereld”.

Dit woord van de historicus Johan Huizinga kent vrijwel ieder, die gehoord en gelezen heeft. Het is een spreuk geworden. Talloze beschouwingen, toespraken, artikelen hebben het geciteerd.

Het is geworden tot een verzuchting.

Aanzenlijk minder mensen kennen de zinnen die er op volgen.

„Wij leven in een bezeten wereld”, dat is de eerste zin van het in 1935 onder de titel „In de Schaduw van Morgen” verschenen boek. De ondertitel luidde: „Een diagnose van het geestelijk lijden van onze tijd”.

In 1935 had de wereldomvattende ecosomische crisis haar onuitwisbare lidtekens in het gelaat van de verzichte samenleving ingevreten.

De werkloosheid had in de geïndustrialiseerde landen een ongekenne omvang beperkt. De sociale voorzieningen waren feitelijk onontwikkeld. Niemand onder ons, die het begrip „stempelen” niet kent. Aan particuliere liefdadigheid, in ootmoed of hoogmoed bedreven, ontbrak de kracht tot het bestellen van een het gelaat van de samenleving helende gerechtigheid.

De kerkelijke, diakonale hulp kwam in het algemeen daar niet bovenuit. Tenslotte stelden nazidom en fascisme een antichristelijke orde op zaken, die uitliep op miljoenen arbeidskrachten vernietigende slagvelden, om wederopbouw roepende verwoeste steden en fabrieken, hand in hand met een uit militaire noodzaak op gang gekomen toepassing van een voor de tijd adembenemende technologie. Een zee van bloed en tranen had de voorwaarden voor economisch herstel op de oevers van landen en volken afgezet. Voor wat West-Europa betreft, werd in de vorm van Marshall-hulp de onmisbare kapitaal-component daaraan toegevoegd. Het geïndustrialiseerde Westen beleefde een welvaartsexplosie, voor een ongekend.

Ons bekruipt het beangstigende gevoel, dat onze jaren de trekken van de dertiger jaren gaan vertonen.

„Wij leven in een bezeten wereld”. Laten we, met de kennis van de geschiedenis die we nu hebben, eens verder lezen:

„Wij leven in een bezeten wereld.

En wij weten het. Het zou voor niemand onverwacht komen, als de waanzin eensklaps uitbrak in een razernij, waaruit deze arme Europese mensheid achterbleef in verstomping en verdwazing, de motoren nog draaiende en de vlaggen nog wapperende, maar

DOOR C. HUIZINGA HEERENVEEN

de geest geweken.

Alom de twijfel aan de hechtheid van het maatschappelijk bestel, waarin wij leven, een vage angst voor de naaste toekomst, gevoelens van daling en ondergang der beschaving. Het zijn niet louter benauwingen die ons overvallen

in de ijle uren van de nacht, als de levensvlam laag brandt. Het zijn weloverwogen verwachtingen, op waarneming en oordeel gegrond. De feiten overstelpen ons. Wij zien voor ogen, hoe bijna alle dingen, die eenmaal vast en heilig schenen, wankel zijn geworden: waarheid en menselijkheid, rede en recht. Wij zien staatsvormen, die niet meer functioneren, produktiestelsels, die op bezwijken staan. Wij zien maatschappelijke krachten, die in het dolzinnige doorwerken. De dreunende machine van deze geweldige tijd schijnt vast te lopen.

Zal deze beschaving gered worden, zal zij niet verzinken in eeuwen van barbarij, maar met behoud van de hoogste waarden, die haar erfgoed zijn, overgaan tot nieuwer en vaster staat, dan is het wel nodig, dat de nu levenden zich terdege rekenschap geven, hoever het bederf, dat haar bedreigt, is voortgeschreden.

Eerst sedert kort zijn stemmingen van dreigende ondergang en voortwoekerend bederf der be-

Redactie

Ir. A. W. Biersteker
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. E. R. Postma
Drs. W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller, Dovenetel 45,
8446 SH Heerenveen
Tel. 05130-20476

Kerknieuws / Uit breder kring

M. J. F. van der Wal
Brugakker 60-17
3704 RA Zeist
Tel. 03404-61525

schaving algemeen geworden. Bij de meesten heeft eerst de economische crisis, aan den lijve gevoeld (de meesten zijn nu eenmaal gevoeliger aan het lijf dan aan de geest), de bodem tot zulke gedachten bereid.

...de economische ontwrichting (is) slechts een der verschijnselen (...) van een cultuurproces van veel wijdere omvang.

Een ongeschokt cultuuroptimisme is voorlopig enkel meer weggelegd voor hen, die of door gebrek aan inzicht niet kunnen beseffen, wat er aan de cultuur ontbreekt,

Verhoring

Ik ken een collega, of hij nu buiten „het” verband is of daarbinnen, dat doet er niet toe, het maakt zelfs niet uit tot welk kerkgenootschap hij behoort, maar die man dan, hij deelde op een zondagmorgen aan de gemeente mede, dat het weinig gescheeld had of hij had niet kunnen voorgaan. Hij was namelijk in het begin van de nacht wakker geworden ten gevolge van hevige pijnen. Hij had gebeden of het gauw over mocht gaan, want hij moest immers preken. En zowaar, in de nacht was hij ingeslapen en pas om acht uur 's morgens ontwaakt, zonder een centje pijn. Hij wilde dit aan de gemeente kwijt, zo zei hij, niet omdat hij nu zo belangrijk was, maar om hiermee de gemeente te laten zien hoe snel en doeltreffend onze gebeden verhoring kunnen vinden. De man heeft een wijze ouderling, die na de dienst even binnenliep in het huis van een vrouw, die al heel wat jaartjes lijdt onder de pijnen van een hevige reumatiek en die wat afgebeden heeft om van die kwelling verlost te worden. Trouwens, haar man bidt er zowat elk moment van de dag om, en de kinderen ook, als

Pastorale Notities

DOOR A. H. ALGRA MAASSLUIS

ze met eigen ogen zien hoeveel pijn moeder heeft. De ouderling dacht dat deze vrouw wel bitter zou zijn om wat ze van dominee gehoord had. Hij immers behoefde maar een kikk te geven of hij werd al van zijn pijnje verlost en zij moet kennelijk maar wachten, zonder gehoord te worden.

Maar de vrouw zei, dat ze geen verband gelegd had tussen haar leed en het verhaal van de dominee, Misschien heeft ze hem met een korreltje zout genomen, wie zal 't zeggen.

De NCRV had op tweede paasdag een film („May Lemke”) over een blinde, zwakzinnige en spastische jongen, die uiteraard niets kon en toch, letterlijk „wonder boven wonder” een bekwaam pianist en zanger werd, enz. enz.

De omroepgids zei, dat het een waar verhaal was en er wordt dan zeker van de kijkers verwacht, dat ze dit geloven zullen, als het zo gezegd wordt. En het ging zo gladjes, zo „smiling”, zo gelovig glimlachend toe in die film, alsof er normaliter niet enorme spanningen zijn in de gezinnen met een handicap in hun midden. Bovendien, wat moeten de mensen van zo'n verhaal denken, die voor hun kind duizenden malen gebeden hebben, maar het blijft zwakzinnig en moeilyk hanteerbaar? Zijn zij soms niet gelovig genoeg of houden zij niet genoeg van hun kind, zodat ze het uit huis geplaatst hebben? Kom nou. Het was eens eerder op een tweede paasdag, toen had de NCRV „Het Woord” van Kaj Munk, waarin een jonge vrouw uit de dood opstaat. Het is alsof men als gevolg van het paasfeest hier en nu een wonder verwacht. Maar Jezus' opstanding was het wonder en de volgende onvoorstelbare wonderen zullen te zien en te horen zijn, zodra Hij terugkeert. Tot zolang wachten we op het wonder, dat aan ons verricht zal worden of aan ons kind. Aan „wonderverhalen” hebben we geen behoefte.

dus zelf door het vervalsproces zijn aangetast, of voor hen, die in hun maatschappelijke of politieke heilsleer de komende beschaving reeds in de zak menen te hebben, om haar aanstonds over de misdeelde mensheid uit te schudden."

Zo luidt in 1935 de diagnose van de humanistische historicus Johan Huizinga aangaande een bezeten wereld. Wereld.

Hoe scherp heeft hij ingezien, dat economische crisis en werkloosheid geen geïsoleerde kwalen zijn van een overigens gezond lichaam en gezonde geest. Om die gedachte, die visie, is het mij nu te doen. Ik zou niet weten, hoe de kwalen van onze tijd, zijn ziekte en stervensproces, indringender zouden kunnen worden verwoord, dan Johan Huizinga in 1935 deed. Het is trouwens dezelfde tijd. Vijftig jaar naar nu zijn minder dan het derde en vierde geslacht waarvan de onderwijzing van de HEERE spreekt in het derde gebod: mijn vader is wel overleden, maar mijn kleinkinderen zijn nauwelijks geboren. Het is de ene tijd van Gods oordelen over de ongerechtigheid van een wereld die Hem haat.

Ook wij lopen het gevaar economische crisis en de daaruit voortkomende werkloosheid te zien als geïsoleerde verschijnselen. Een nood dus, die we kunnen lenigen, als we in het economische vlak maar de goede maatregelen weten te treffen, meer niet. Sterker nog: een nood die het snelst is overwonnen, wanneer wij Gods geboden nog verder overtreden. Het is nog maar enkele weken geleden, dat ik voor de televisie een socialistisch deskundige hoorde beweren, dat de huidige werkloosheid verklaard moest worden uit een christelijke gezinspolitiek. We hadden al veel eerder liefde en hoop moeten ruilen voor de pil. Onze samenleving maakt op deze weg trouwens goede voortgang. Sedert het begin van de zestiger jaren zijn onder ons een half miljoen nederlandse ongeboren kinderen door zwangerschapsafbreking gedood, waar een tweede half miljoen ongeboren kinderen, maar nu buitenlandse, bij opgeteld moet worden. Voor hen geen Malieveld met toeters en bellen en zingen om het leven.

Het met medische middelen ter dood brengen van ernstig zieken, hetzij breun of of zeer jong is feitelijk geaccepteerd. Wat genoemd wordt „medische hulp bij zelfdoding", in die situaties, waarin mensen de balans van hun leven opmaken en tot beëindiging daarvan concluderen, wordt verdedigd in een vooraanstaand tijdschrift voor artsen.

Het is toevallig, dat ik hier uit de neergang van onze beschaving misdaden kies, die het huwelijks-, gezins- en familieleven betreffen. Mogen wij de opdracht tot arbeid zien als cultuurgebod, die opdracht

is verstengeld met het levensverband van huwelijk, gezin en familie. Bouwen en bewaren heeft in de bijbel niet slechts betrekking op de aardbodem, vruchtbaar zijn ziet niet slechts op de akker, maar arbeiden en kinderen krijgen zijn in Gods Woord één adem. Het hoofd van de afgodische wereldmacht Egypte had dat goed begrepen: hij brak de kracht van Gods volk door arbeidsslavernij en het doden van de kinderen.

Hoe minder kinderen, hoe minder aanbod van arbeidskrachten, hoe minder werkloosheid, hoe meer welvaart voor het volk. Dat is de wijsheid van deze wereld, die dwaasheid is voor God. Het is onthullend bij de drogredenen waarmee men ons denken probeert te vergiftigen niet te vergeten, dat de gedachtenwereld aangaande het zelfbeschikkingsrecht over ons leven tot verdere ontwikkeling en toepassing kwam in de oorlogse jaren van ongekende welvaart in materiële zin. Laat U niet bedriegen.

Indien onze hemelse Vader het niet verhoedt, komen wij in die situatie, waarin het cultuurgebod van de scheppingsmorgen krimpt tot een noodkreet in de vallende nacht: wee de vruchtbaren in die dagen!

Te denken, dat er in onze tijd, hoe erg op zichzelf ook, alleen maar iets mis is met de economie, met vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, met produktie en consumptie en met de wereldhandel, is een fatale vergissing, die de gemeente van Christus niet moet maken.

De vlaggen wapperen al niet meer; ze zijn vervangen door strak gespannen doek met leuzen, waarin de naaste zijn dood vrijuit wordt toegewenst en de kracht van argumenten, toch al verdrongen door de kreet, moet wijken voor het functionele schuttingwoord.

Met de schrijver Floris Bakels zouden we kunnen wijzen op de ziekten, de stress, het verzuim. Op de echtscheidingen, de huwelijksontrouw, de opstandige en weglappende kinderen. Op de drugs en de misdrijven om aan drugs te komen. Op de ongeïnspireerde bestuurders en politici. Op de horden actievoerders, demonstranten en sympathisanten die het aanleggen op geweld, rellen, molest, schade, afbraak en plundering. Op de leeglopende en leegstaande kerken en kerkelijke autoriteiten en lichamen die het verval van het geloof bewust of onbewust mede op het geweten hebben. Op de berovingen, verkrachtingen, overvallen, kapingen, kleuterachtige, ordinaire vertoningen en opvoeringen en artikelen in pers, radio en televisie. Op letteren die vervallen tot pornografie, muziek die vervalt tot kakofonie, beeldende kunsten die vervallen tot knoeierij zonder enige waarde.

We wennen eraan, schrijft Floris Bakels („Uitzicht", uitg. Elsevier).

We zouden kunnen wijzen op wat terecht genoemd wordt de seksuele revolutie. Op de angstaanjagende be-

vapeningsspiraal, waarin met name de kracht van de kerntechniek het wapen als een de bozen treffend instrument verslindt. Het leven wordt ontworcht en loopt vast.

De wereld van de mensen wordt overgegeven aan energieën van dwaling. De bezetenheid is er een van boze geesten.

In deze tijd verkeert het ideaal van volledige werkgelegenheid in de werkelijkheid van massale werkloosheid. Men zou kunnen zeggen, dat onze tijd een tijd van werkloosheid is. Beter is het te zeggen, dat de werkloosheid werkloosheid is van deze tijd. Als de gemeente van Christus iets voor haar werklozen zal doen, dan zal zij haar barmhartigheid moeten oefenen vanuit haar heldere waarneming, dat het hout reeds week wordt (Matth. 24:32). Het lijden aan werkloosheid is één van de vele tekenen van een tijd, waarin de volëinding, waarin het nabij is.

Wat moeten wij dan doen, broeders? Wij moeten de gemeente en het gezin zuiver houden, rein bewaren.

Die zuiverheid zal ons deel zijn, als wij ons leven inrichten naar Gods geboden. Weg met de zonde!

Als ik „gemeente" zeg, dan bedoel ik de zichtbare vergadering van Gods kinderen op een plaats in de tijd. Daar kom ik ook de diakenen tegen. Een onzichtbare kerk heeft geen diakenen en in de plurale kerk lopen ze maar heen en weer.

En als ik „gezin" zeg, dan is dat gezin in de familie begrepen. De ongetrouwden horen er bij.

Ik heb er al op gewezen, hoe arbeidsleven en gezinsleven in één adem van God geschapen zijn. Welnu, gemeente en gezin zijn in Gods goedheid verstengeld tot één levende gemeenschap. Het Verbond heeft God opgericht met ons en onze kinderen. De levenslijn van de familie loopt via het doopvont. Dienst aan het gezin is dienst van de gemeente aan de gemeente. Dat wist de apostel Paulus al toen hij schreef: ik doe alles voor het evangelie, om er ook zelf deel aan te krijgen.

Gemeente en gezin zijn de primaire levensverbanden, die God ons heeft gegeven. We moeten ons daarop terugtrekken. Daarop, niet daarin.

Daarop als op een basis van waaruit de getuigen de wereld ingaan. Weltoegerust. Dag bij dag.

Werkloos zijn betekent lijden. Het is verdrukking door een samenleving, onmachtig geworden om een zinvolle plaats in haar midden te geven aan mensen naar Gods beeld, met een hart, een hoofd en handen.

U kunt onze werklozen niet werkelijk helpen wanneer U niet inziet dat zij de werklozen zijn van een tijd die, als God het niet verhoedt, huwelijk, gezin en familie liquideert. Waarin kostwinnerschap wordt uitgebannen. Waarin de voorzieningen worden geïndividualiseerd, dat wil zeggen, gericht op enkelingen. Waarin via het afgedwongen proces van herverdeling

van beschikbare arbeid een arbeidstijdverkorting wordt doorgevoerd tot een niveau, waarop man en vrouw beiden gedwongen zijn in een betaalde baan te werken voor het levensonderhoud van hen en van hun kinderen. Zo wordt de werkloosheid, in plaats van reden tot verootmoediging instrument in de handen van een voluit revolutionaire emancipatiebeweging.

En voor het overige broeders, zegt Uw werklozen dat het werk al bijna is voltooid. Jezus komt er aan. De schepping wordt vernieuwd. Als de tijd daar is, dat wie in het veld is niet terug hoeft te keren naar zijn huis om zijn kleren mee te nemen, is daar ook de tijd dat hij die in het huis is niet meer uit hoeft te gaan naar de akker.

Deze laatste dingen te weten, maakt vrij.

Vanuit die geestesgesteldheid kunnen diakenen helpen. Je komt ze tegen in de gemeente en in de gezinnen. De drempels zijn maar laag.

Ze helpen de werklozen, als zouden ze geen werklozen zijn. Ze bemoedigen de werkenden, als zouden ze geen werkenden zijn. Want deze wereld gaat voorbij. U zult het zien: dat christelijk geloof maakt mensen creatief en praktisch. Hun hand vindt om te doen. Wie pro deo werkt, werkt voor de mensen en Christus heeft het werk betaald.

Treurt om het derde en vierde geslacht. Maar niet als degenen die geen hoop hebben. Want van U zijn de duizend geslachten, als de geslachten van hen die de HEERE liefhebben.

Wij leven in een overwonnen wereld. En wij weten het.

Redaktie ontving

Arm of rijk, een werkboekje over de ontwikkelingsproblematiek met als voorbeeld Haïti (voor de zesde klas van de basisschool en de brugklas); uitgave van de Stichting „Woord en Daad", samengesteld door J. Dankers en A. M. Visser. Stichting „Woord en Daad", Arkelsedijk 24, 4206 AC Gorinchem, tel. 01830-26671.

Dr R. L. Haan, Reformatie en Revolutie. Over het 'nochtans' in het nucleaire tijdperk; in de serie Kuypervoordrachten. 271 blz., f 35,-; uitgegeven door J. H. Kok, Kampen.

Prof. dr H. Faber (red.) Pastoraat, balans en perspectief II; 208 blz., f 37,50; J. H. Kok, Kampen.

Dr H. B. Weijland, „A en B", een onderzoek naar de geografische gemeente als bijdrage in het beraad over een oecumenisch beleid; in de serie Kamper cahiers. 46 blz.; f 10,90; Kok, Kampen.

Een abc van het Nieuwe Testament

De naaste

Een ons allen wel bekende spreuk is: ieder is zich zelf het naast. En: het hemd is nader dan de rok. Die gezegden hebben wel een greintje waarheid, maar het is niet best als ze dienen, om zich de naaste van het lijf te houden. En onze menselijke natuur is wel geneigd om dat te doen. Onder het O.T. was de naaste de volksgenoot. In de tweede plaats de vreemde, die in het midden van het oude volk leefde. Daartoe beperkte zich het woord. De Farizeeën gaven er een nog nauwere betekenis aan. Alleen de leden van hun club waren hun naasten. Ze noemden zich kameraden. Maar van de schare-die-de-wet-niet-kende behoorde er niemand toe. Zeker geen tollenaar of Samaritaan. Dat is ook nu nog geen ongewoon verschijnsel. Of iemand de naaste is hangt in veel gevallen af van de vraag of hij (zij) wel tot onze kerk of club of partij behoort. 'k Ben dat in m'n leven nogal eens tegen gekomen. Laten we nu eens nagaan, wat de betekenis van naaste in het N.T. is. Vooral duidelijk blijkt dat uit de bekende gelijkenis van de barmhartige Samaritaan. (Lukas 10).

Een wetgeleerde kwam bij de Here Jezus, als medeleraar, met de vraag wat hij moest doen om deel te krijgen aan het eeuwige leven. We hoeven daar m.i. geen kwade bedoeling achter te zoeken. De Heiland stelt een weervraag: wat staat er in de wet? Wat leest u daar?

Dát blijkt de vrager heel goed te weten: Dat stond immers reeds in het O.T. Het ons allen zeer goed bekende: God liefhebben met al wat in ons is en de naaste als onszelf.

Het antwoord van de Heiland is: Zo is het. Doe het maar en ge zult leven. Jezus zegt dus eigenlijk: U vraagt naar de bekende weg. Dat staat er toch klaar genoeg? Dat kan de wetgeleerde vanzelf niet ontkennen. Maar hij wil zich zelf rechtvaardigen, d.w.z. aantonen, dat z'n vraag toch niet is zonder reden. Voor hem is het nog een kwestie, wie dan wel de naaste is. Naar veler mening alleen de clubgenoot. Is de nieuwe rabbi het daarmee eens?

En dan volgt de boven genoemde gelijkenis. Een verhaal uit het gewone, dagelijkse leven gegrepen. Waarvan het doel is duidelijk te maken hoe 't toegaat of moet toegaan in het Koninkrijk der hemelen. Zó duidelijk, dat niemand die leest wat er staat, onzeker hoeft te zijn wie onze naaste is. Voor de wetgeleerde stond het in theorie wel vast wat hij moest doen. Hij kende het gebod. Maar praktisch ontrok hij zich aan de klem daarvan. Eerst moest hem maar duidelijk gemaakt worden, wie z'n naaste was. Of liever nog: van wie hij de naaste was. Aan wie hij z'n liefde moest bewijzen.

Het verhaal heeft weinig toelichting. De weg van Jeruzalem was eenzaam en berucht om de gevaren van rovers. Die zich gemakkelijk konden ver-

DOOR
H. J. JAGER
KAMPEN

schuilen tussen de heuvels van de woestenij. Dat ondervond een eenzame reiziger die werd beroofd, half dood geslagen en zo achtergelaten op de weg. Maar er scheen spoedig hulp te komen, want een priester ging dezelfde weg naar Jericho. Waar veel priesters en levieten woonden. Maar mis, toen hij de man zag liggen, ging hij er met een boogje omheen. Maar de leviet dan, die volgde? Van hetzelfde laken en pak.

Men zou van hen anders verwachten. Zij kwamen toch van het heiligdom? Zij kenden de aanwijzing van de Schrift toch? Het stond toch al geschreven: Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf? (Lev. 19 : 18). Als zij, die priester of leviet daar nu eens zo hadden gelegen, wat zouden zij dan gewild hebben, dat een voorbijganger deed? Dat schijnt bij deze tempeldienaars niet opgekomen te zijn.

Maar gelukkig passeert er nog een reiziger. Helaas, het is een Samaritaan. Geen vriend van de Joden. En omgekeerd. Van zo'n halve heiden is toch geen liefdedaad te verwachten? Maar wat niemand zou verwachten gebeurt soms: Toen hij de man zag liggen ging het hem aan z'n hart. En hij deed wat hij kon. Trad op hem toe en allereerst zuiverde hij diens wonden. Olie was een pijnstillend middel en wijn ontsmettend. Iemand die veel reisde had ze bij zich. Vervolgens zette hij het slachtoffer op z'n rijdier en vervoerde hem naar een herberg en bleef hem die dag verzorgen. De volgende dag betaalde hij de

herbergier twee geldstukken. Genoeg voor enige dagen verzorging. En strekte z'n zorg nog verder uit! Mocht het verblijf van de gewonde nog wat langer duren, dan hoefde de herbergier zich geen zorgen maken over de kosten. De Samaritaan zou die betalen als hij weer langs kwam. Jezus eindigt met de woorden: Wie van deze drie: priester, leviet en Samaritaan, heeft zich de naaste getoond van de man, die in rovershanden viel? Let er wel op, dat de Heiland niet zegt: Wie van de drie heeft de gewonde man als zijn naaste behandeld, maar: Wie van de drie heeft zich als de naaste betoond van het slachtoffer.

Het antwoord van de wetgeleerde kon wel niet anders luiden dan: Dat was hij, die zich het lot van de beroofde aantrok. Dus niet de priester, noch de leviet, van wie men een liefdedaad zou verwachten; maar de Samaritaan van wie geen Israëliet het zou verwachten. Een verklaarder van deze gelijkenis schreef eens de wat geheimzinnige woorden: „Die het zijn, die zijn het niet, maar die het niet zijn, die zijn het.” Soms (of vaak?) is dat zo.

Het afscheidwoord van de Heiland tot de schriftgeleerde luidt, kort maar krachtig: Ga heen en doe als de Samaritaan! Het is te hopen, dat de vrager z'n lesje heeft geleerd. Niet theoretiseren, wie de naaste is; maar praktisch zich de naaste betonen van ieder, die ons tegenkomt op onze levensweg en die onze hulp behoeft. Die hulpbehoevend is, in welke vorm ook.

Hebben wij, die de naam van christenen dragen, ook ons lesje geleerd? Het komt nog wel voor, dat we dat woord „naaste” beperken, zoals de Farizeeën en Schriftgeleerden dat deden. Dat ondervond ik wel in de hongerwinter van 1944/45. Voormannen van de een of andere kerk sloten beurs en huis en voorraadkast voor ellendigen, die wat brood en onderdak zochten op hun hongertochten. Terwijl „Samaritanen” met hen begaan waren en handelden naar het gebod van Jezus. Zeker was dat geen regel. Wonderen van barmhartigheid kwamen ook en veel voor bij christenen. Gelukkig. Maar het andere wat ik noemde gebeurde helaas ook.

Deze gelijkenis is zo klaar, dat een kind-in-het-verstand het kan verstaan. Doen zoals de Samaritaan deed. Geen mooie theorie opzetten, maar christenen van de daad zijn. Niet maar zeggen: „Here, Here” en ondertussen werker van ongerechtigheid zijn. Maar de wil van Jezus en de hemelse Vader doen. Onmogelijk? Als we onze oude, zondige natuur volgen, stellig. Maar door Gods genade zeker niet. Eigenlijk eenvoudig genoeg. Als we doen wat de Here Jezus zei (Matth. 7 : 10): „Alles nu, wat gij wilt dat u de mensen doen, doet gij hen ook zo. Want dat is de wet en de profeten.”

Draai de rollen maar even om: Als ik in die omstandigheden van hem of haar was, wat zou ik dan willen wat men voor mij deed. Dat moet ik dus voor hen doen. Hebben gij of ik zo nooit gedaan? Begin er dan vandaag mee. Nooit te oud of te jong om te leren. En al doende leert men ook dit.

Indertijd sprak en schreef men van „algemene mensenmin”. Alle mensen zijn me even na. Een mooie theorie, geschikt om de werkelijke naaste voorbij te gaan. Natuurlijk moeten we voor de derde wereld, ver van ons bed, doen wat we kunnen. Sommigen worden geroepen om naar een volk te gaan om daar in een of andere functie mee te werken aan de ontwikkeling van dat arme land. Maar de meesten van ons kunnen niet meer doen dan een giro-cheque invullen. Maar laten we vooral niet na om hulp-behoevenden in eigen omgeving bij te staan. Naar de gaven, die we van God ontvingen. Ieder kan iets. 'k Heb het wel beleefd, dat in een bepaald geval van nood, christenen overwogen wat er gedaan kon en moest worden. Terwijl een buurvrouw die „nergens aan deed” al daadwerkelijke hulp bood. Zij handelde als de Samaritaan.

Onze naaste is niet alleen het kerklid of de partijlid, maar ieder mens kan het zijn of worden. God heeft de mensenwereld liefgehad en Gods genade is verschenen, heilbrengend voor alle mensen. En Jezus Christus heeft niet gevraagd of een hulpbehoevende een tollenaar was of hoer of wat dan ook. Maar Hij hielp. We mogen en kunnen door Zijn genade navolgers van Hem zijn. Tenzij we dat niet willen. Aan Zijn genade zal het niet liggen.

Tenslotte nog een waarschuwing: Laat u niet verleiden door diepzinnige verklaringen om aan de klem van deze gelijkenis te ontkomen. Zoals in de loop der eeuwen gebeurd is en nog gebeurt. Kerkvaders als Augustinus en Ambrosius zijn er in voorgedaan. De Barmhartige Samaritaan was Christus! Dat is vanzelf waar, maar hier is de Samaritaan een Samaritaan. De herbergier was volgens hen de Kerk. Of Paulus. De halfdode man was een beeld van de mens, die niet helemaal dood was (hij kon nog wel wat goeds doen). De rovers waren duivels. Ik zal u niet vermoeien met verdere diepzinnigheden. Als iemand denkt, dat zoiets in onze tijd niet meer voorkomt dan hebt u het mis. De diepzinnige Karl Barth heeft iets dergelijks gedaan. Laat ze praten, die hoogvliegers of diepgravers. Lees maar wat er staat en doe wat Christus beveelt. Vraag niet wat anderen doen. Maar doe wat ge in de dag der dagen voor God en Christus kunt verantwoorden.

Boekbespreking

L. van Klinken,
Wij rentmeesters.
Buijten en Schipperheijn, Amsterdam 1983.

In dit boek gaat de schrijver in op de vraag welke taak de overheid naar reformatorische opvattingen heeft ten aanzien van het economische leven. Na een inleidend hoofdstuk geeft hij een weergave en beoordeling van opvattingen, die gangbaar zijn in humanistische en christen-democratische kring.

Hij behandelt eerst de opvattingen van de hervormde ethicus Roscam Abbing, die zichzelf in het door de schrijver besproken boek een humanist noemt. Daarna gaat hij in op enkele publikaties van de socialisten

Tinbergen en Van der Zwan en van de liberalen Kraal, Friedman en Hayek, waarin het vraagstuk van de economische orde en de taak van de overheid ten aanzien van het economische leven aan de orde wordt gesteld; voor wat de eerste vier schrijvers betreft met name onder het aspect van een rechtvaardige inkomensverdeling.

De schrijver geeft een heldere en bondige bespreking van een beperkt aantal goed gekozen geschriften. Daarbij bestrijdt hij zowel het humanistische gelijkheidsideaal bij de eerste drie, als het humanistische vrijheidsideaal van de overige schrijvers. Van beide distancieert hij zich overeenkomstig de tekst die hij zijn boek heeft meegegeven: Galaten 5 : 13-15. Na op duidelijke wijze de lezer een indruk te hebben gegeven van in de huidige discussie belangrijke gedachtengoed in liberale en socialistische

kring en zijn positie ten aanzien daarvan te hebben bepaald, gaat de schrijver uitvoerig in op de opvattingen in het CDA-rapport Gespreide verantwoordelijkheid. Dit hoofdstuk wordt gevolgd door een bespreking van de opvattingen van Goudzwaard, die de gedachtenvorming in het CDA belangrijk heeft beïnvloed, met name tot dat hij deze partij verliet.

De heldere uiteenzetting van het CDA-rapport wordt gevolgd door een kritiek die zich concentreert rond de inhoud en het gebruik van begrippen als rentmeesterschap en/of cultuuropdracht en solidariteit. De schrijver getoogt dat de cultuuropdracht en/of rentmeesterschap uitgegaan is tot de mens(en) en niet tot de overheid. Dit verklaart de titel van het boek.

Dit is ook het geval met het gebod God lief te hebben boven alles en het gebod van de naastenliefde (dat in het CDA-rapport in verband wordt

gebracht met de misleidende en niet-bijbelse term solidariteit).

De overheid behoort naar de opvatting van de schrijver door het bestellen van de publieke rechtsbedeling de voorwaarden te scheppen en in stand te houden, die het de burgers mogelijk maken ook op economisch gebied naar Gods geboden te leven. Dit standpunt is geheel in de lijn van de Heilige Schrift en de belijdenis van de Reformatie omtrent de overheid. De overheid is er om der zonde wil en om de kwaden te straffen. De overheid draagt het zwaard niet te vergeefs (Rom. 13; art. 36 NGB). De overheid is er in den beginne niet geweest. Genesis 2 : 15 spreekt de mens aan in zijn cultuuropdracht en rentmeesterschap en niet de overheid. Het leggen van een rechtstreeks verband tussen deze tekst en de overheidstaak op economisch gebied is ongegrond en houdt het gevaar in van ontsparing als het gaat over de taak van de overheid ten aanzien van het economische leven, zoals in de kring van het CDA - althans in het besproken rapport en bij Goudzwaard - het geval is.

Soms komt men de opvatting tegen dat Gen. 2 : 15 wel voor de overheid geldt, omdat de Here Jezus ons telkens weer terugwijst naar „den beginne”. Er is evenwel geen tekst in de Bijbel te vinden, die dit standpunt rechtvaardigt.

Het standpunt dat de overheid er is „om der zonde wil” is volop reformatorisch en in overeenstemming met de Heilige Schrift en de belijdenisgeschriften van de Reformatie. Het standpunt dat Gen. 2 : 15 tegen het door Van Klinken ingenomen standpunt kan worden ingebracht is zoals boven betoogd ongegrond. Maar zelfs als Gen. 2 : 15 iets zou zeggen over de overheidstaak, dan nog kan dit spreken niet in strijd zijn met de duidelijke uitspraken elders in de Heilige Schrift (o.a. Rom. 13) en de daarop gegronde belijdenisgeschriften, die Gods Woord naspreken.

Ook in de bestrijding van de opvattingen van Goudzwaard beweegt de schrijver zich op een hoog principieel peil.

Met betrekking tot de begrenzing van de overheidstaak op economisch gebied komt de schrijver tot afwijzing van de centraal geleide economie en de door belangengroepen beheerste overlegeconomie en kiest voor ordening van het economisch leven door het ruilverkeer via de markt. Dit standpunt wordt op verschillende plaatsen onderbouwd, zij het niet steeds op een wijze die misverstanden uitsluit.

Helaas laat de beschikbare ruimte voor deze recensie en het karakter van dit blad niet toe uitvoerige kritische opmerkingen te maken en die te onderbouwen.

Hij geeft blijk bepaald niet gevangen te zitten in een liberale ideologie of ideologie van de markteconomie. Hij heeft veel kritiek op de wijze waarop het ruilverkeer (en de markteconomie)

In Uw Handen

(vervolg)

In het artikel van vorige week kan ik de indruk hebben gewekt dat ik alleen maar negatieve dingen weet te zeggen over de bundel gedichten van Geeske Wiersma: *In Uw Handen*. Dat is niet het geval! Om de lezers iets van de bundel te laten proeven, neem ik over:

JEUGD

Weet je wat jullie zijn:
een koninkrijk van priesters,
een adellijk geslacht
midden in de wereld,
geen eiland,
of wel een eiland
in het slopende verkeer
tussen stad en land.

Niet meer in een klooster
of een abdij,
waar de stilte
naar God toe drijft.

Maar

een koninkrijk van priesters
in het ruim van een duikboot,
naast een kast met computers,
op een tractor in het veld,

een adellijk geslacht
in een machinefabriek,
achter het stuur
van een deux-cheveaux.

Ook het gedicht *Weduwe* heeft me getroffen, m.n. de regels: „...toen ik in de schuur zocht naar gereedschap, vond ik je oude jasje op de vloer”. Het eenvoudige blijkt toch wel vaak het beste te zijn. Neem nu de laatste twee regels van datzelfde gedicht:

„Ik hunker naar je lach en je gemopper,
ik ben mijn lief, mijn leven
ben ik kwijt.”

EX LIBRIS

DOOR
**T. HOEKSTRA
ZWOLLE**

Die eerste regel overtuigt, de tweede doet het niet! De eerste is echt, de andere wil „literair” zijn.

Een uitgesproken zwak gedicht is: *Gebed voor de kerk (I)*. Er mankeert van alles aan de kerk en de kerkmensen. Ik weet daar voldoende van, maar je kunt dat niet weergeven met o.a. de volgende regels: (over het kerkvolk)

Het voelt zich veilig en zeer
uitverkoren
en 't zet „Verboden Toegang”
bij Uw kruis.

Ook in het andere *Gebed voor de Kerk (II)* komen de zonden van Gods volk aan de orde. Het eindigt als volgt:

Doe nog Uw kandelaar niet weg
vanuit ons midden,
al hebben wij Uw Geest zo
vaak bedroefd.
Hoor ons vandaag om schuld-
vergeving bidden,
verwerp ons niet, wij werden
zwaar beproefd.

Maar dat laatste, die beproeving, komt verder in het hele gedicht niet naar voren!

Er komen in deze bundel heel wat onderwerpen aan de orde, de dichteres is niet binnen een klein kringetje gebleven, ze heeft ook oog voor de nood van de wereld, de jeugd, ze ziet uit naar de komst van de Heer, er is sprake van schuldgevoel als ze zich overdag de tijd niet gegund heeft

voor een gebed, ze herdenkt de gevallen op 5 mei, we vinden twee gedichten die geïnspireerd zijn door de Zuidafrikaanse natuur, enkele gedichten zijn gewijd aan personen uit de Bijbel (de bitterheid van Bathseba komt goed tot uiting) en er is één gedicht opgedragen aan Marsman. In dat laatste wordt een mysterie aangeraakt waar ik liever af zou willen blijven. Wie iets weet van de afschuwelijke doodsangst van Marsman, zijn pogingen tot op het allerlaatste om maar niet met een schip te hoeven vluchten voor de Duitsers, die heeft toch wel moeite met de volgende regels:

Heb jij in die kortste nacht
het kruis en de tempel herkend?
Het kán haast niet anders,
want, al wist je het niet,
de God van je doop had je
eindeloos lief.

- o -

Zo kom ik terug bij een vraag die ik, zij het indirect, al eerder heb gesteld: voor wie zijn deze gedichten bedoeld? Een lezerspubliek dat de bijbelse noties herkent, weet vermoedelijk weinig van Marsmans vitalisme (en mortalisme) en van zijn bundel *Tempel en Kruis*. Het is nu niet het moment daarop in te gaan, ik moet mij nu beperken tot het bundeltje dat onderwerp van bespreking is. Samenvatting wil ik mijn oordeel volgt formuleren: een sympathieke verzameling gedichten, voor lezers die vertrouwd zijn met de Bijbel in het algemeen behoorlijk te volgen, maar helaas niet erg veel uitstekend boven het niveau van de meeste hedendaagse poëzie uit protestants-christelijke kring. Dat laatste spijt mij voor de schrijfster, maar er wordt nu eenmaal een eerlijk en oprecht oordeel van mij verlangd. Wie zelf de bundel wil aanschaffen, kan die bestellen bij: CAVA, Paolalaan 8, 8072 CP Nunspeet, tel. 03412-3530.

werken vanuit het oogpunt van publieke gerechtigheid. Hij ziet dan ook voor de overheid een belangrijke taak weggelegd, o.a. op het gebied van de werkgelegenheidspolitiek.

Het boek is een Telosboek. Onder de naam Telos brengt een groep christelijke uitgeverij boeken op de markt, die „doelgericht” en Bijbels georiënteerd zijn. Dit boek heeft in die reeks terecht een plaats gekregen. Het is door de uitgever keurig uitgegeven en is een waardevolle bijdrage aan de discussie over het behandelde onderwerp.

Bussem, januari 1984.

Drs G. Meijer,
Wetenschappelijk hoofdmede-
werker bij het Economisch Se-
minarie FSW
Universiteit van Amsterdam

- o -

*Bevrijd
om met God te leven.*

Op de seideravond wordt de uittocht van de joden uit Egypte herdacht. Dat is de gebeurtenis, die aan het begin staat van de joodse geschiedenis. Alleen als deze iets voor je betekent, kan die avond boeiend zijn. (...) Het gezicht van mijn moeder straalde als ze daarover vertelde.

Dat schreef een joodse grootvader (Abel J. Herzberg) in „Brieven aan mijn kleinzoon”. Terugziend in dankbaarheid. Verbonden met het verleden.

Over de God van de bevrijding, de HERE, die IK BEN en Zijn grote werken verder in de geschiedenis echter geen woord. Was dat voor die kleinzoon niet van betekenis?

In schetsenbundel 13, uitgegeven door het G.L.J.C., september 1983, staat dat juist centraal. Ds W. Smouter (Dalfsen) behandelt daarin de hoofdstukken 1-3, 16 en 25-27 van het boek Exodus. Hij laat zien hoe

heél de Schrift getuigt van de verlossing, die de eeuwen doorgaat en hoe wij er zelf bij betrokken zijn (pag. 16). Ook ons gezicht kan stralen als we daarover in een vergadering van de jeugdvereniging met elkaar spreken (of wel in een bijbelstudiekring, of in een preek daarover horen). Hoe de Almachtige God Zelf mensen komt opzoeken, die tegen Hem gezondigd hebben. En niet andersom, dat mensen God zouden zijn gaan zoeken (pag. 20).

Ik laat het bij deze korte notitie. Ze wil enkel aangeven hoe goed werk het G.L.J.C. (Gereformeerd Landelijk Jeugdcomité) doet met zulk soort schetsenbundels. De betekenis ervan rijkt veel verder dan de jeugdvereniging. Goede boekjes voor ouders, om aan de hand ervan met hun kinderen te praten over Gods grote werken. Voor ouderlingen om zich voor te bereiden op huisbezoeken, om over dominee's die catechisatie moeten geven en preken maken maar te zwijgen. Boekjes om erg blij mee te zijn. Dit nummer kost f 6,90. Na overschrijving van dit bedrag op postrekening 3910300 t.n.v. G.L.J.C. te Zaandam ontvangt U het franco thuis.

M. de Jonge, Voorburg

Administratie

Administratie-adres:
Kon Wilhelminalaan 38
3956 TD Leersum
Tel. 03434-54288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 nov.

Abonnementsprijs:

f 45,- per jaar of f 24,- per halfjaar.
Buitenland f 55,- per jaar of f 70,- per halfjaar.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Brabantlaan 122
2101 SK Heemstede
Tel. 023-285825

Advertentieprijs:

40 ct. per mm.
familieberichten 35 ct p. mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steinbergen”
Nooitgedacht 3
3701 AL Zeist
Tel. 03404-22452

de vijverberg

protestants-christelijke akademie voor HBO op
gereformeerde grondslag, bestaande uit:

● hogere beroepsopleiding tot verpleegkundige (dagopleiding)

- * een 4-jarige opleiding
- * een 3-jarige opleiding voor hen die een MBO-V- of een inserviceopleiding hebben gevolgd

en

● sociale akademie

- * maatschappelijk werk (dag- en part-time opleiding)
- * sociaal cultureel werk (dag- en part-time opleiding)
- * inrichtingswerk (dagopleiding)

Gemotiveerd voor een studie tot welzijnswerker of verpleegkundige vanuit een protestants-christelijke visie? Laat u inlichten op de

INFO

op zaterdag 12 mei 1984, van 10.00 tot 12.30 uur op het adres Padberglaan 1 te Ede.

Vooropleidingseisen:

- diploma HAVO, VWO, MBO of een daarmee vergelijkbare opleiding;
- voor de part-time opleiding van de Sociale Akademie geldt een minimum leeftijd van 23 jaar (of 21 jaar als men reeds beroepsmatig werkzaam is);
- de akademie organiseert voor de Sociale Akademie een eigen toelatingsexamen voor wie geen bovengenoemd diploma heeft behaald. Nadere inlichtingen daarover bij de akademie

Informatie en aanmelding is ook mogelijk
via Postbus 8071, 6710 AB Ede (Gld.),
telefoon (08380) 1.19.68.

de vijverberg

Ingezonden

Naar aanleiding van een boekbespreking in het nummer van 16 maart schrijft de heer D. P. Feenstra o.a. het volgende:

Tot mijn grote verbazing en teleurstelling heb ik bemerkt, dat het boek Eigendom des Heren van ds J. B. van Mechelen uitgegeven door de Vereniging Schrift en Getuigenis, dezelfde titel heeft als het boek, dat wijlen mijn vader, ds J. G. Feenstra, indertijd heeft geschreven als verklaring van de Heidelbergse Catechismus, n.l. Het Eigendom des Heren.

Namens de Erven ds J. G. Feenstra,
D. P. Feenstra, arts

Uit breder kring

Vereniging ter Bescherming van het Ongeboren Kind

Op zaterdag 7 april j.l. werd het 25.000ste lid van de Vereniging ter Bescherming van het Ongeboren Kind, de VBOK, feestelijk welkom geheten. Dit gebeurde op de jaarvergadering van deze vereniging die werd gehouden in de Jaarbeurs te Utrecht. De laatste tijd krijgt de VBOK, waarvan het landelijk dienstencentrum in Amersfoort is gevestigd, ook meer aandacht in het zuiden van het land. Dit heeft al tot de oprichting van vrijwilligerswerkgroepen in het Land van Altena, in de regio Breda, in Echt, in Maastricht en in het gewest 's Hertogenbosch geleid.

Aan de oprichting van een werkgroep in de regio Eindhoven wordt gewerkt.

In zijn openingswoord deelde de voorzitter, prof. dr J. Douma, mede met blijdschap te kunnen constateren dat de vereniging al meer bestaansrecht heeft gekregen en dat de naam 'VBOK' steeds bekender wordt.

Hij zag als voornaamste taak voor de professionele en spontane hulpverlening van de VBOK ongewenst zwangere vrouwen, die om hulp aankloppen te 'herbergen'.

De directeur, mw. drs M. Neele, wees er op dat er in de gesegmenteerde samenleving van nu sprake is van een afbraak van sociale eenheden als gezin, buurt en kerk. Zij sprak de wens uit dat de VBOK, waarin mensen van verschillende signatuur bijeen zijn, voorlopig de herbergfunctie, die vroeger door die sociale eenheden werd vervuld, zou waarnemen.

Conferentie van Evangelische Theologen

Van 13-17 augustus hoopt de Gemeenschap van Europese Evangelische Theologen weer haar tweejaarlijkse conferentie te houden in het Neues Levenszentrum te Wölmersen/Altenkirchen (niet ver van Keulen). Het thema van de conferentie is: 'Ge-loofservaring in theologie en leven'. De vier 'papers' van de plenaire zittingen gaan over: christelijke ervaring in een wereld die om ervaring schreeuwt; ervaring in de christelijke theologie in de na-Barthiaanse periode; verschillende vormen van ervaring (korte papers door theologen

uit de lutherse, gereformeerde, piëtistische en charismatische traditie); op weg naar een bijbelse theologie van de ervaring. Daarnaast zijn er allerlei workshops, o.a. over bekering, geestelijke leiding, gemeenschap, de gaven van de Geest, ervaring buiten de kerk, enz.

De kosten van de conferentie zijn 140 zwitserse franken. Alle theologen, predikanten met theologische interesse en gevorderde studenten zijn welkom. Inlichtingen kunnen verkregen worden bij Rev. Neil Britton, La Cure, CH-1166 Perroy, Zwitserland. Men kan ook 05202-13968 bellen.

IFES - International Fellowship of Evangelical Students

Vakantieconferentie georganiseerd door christelijke studentengroepen uit België en Nederland.

11-18 augustus 1984, Diekirch, Luxemburg.

Leven in deze tijd. Studeren in deze tijd. Je vraagt je misschien wel eens af waar je aan begonnen bent. Geloven, studeren, het dagelijks leven. Staan deze drie niet haaks op elkaar? Of kunnen ze samen gaan?

Het student-zijn heeft geweldige uitdagingen, maar ook de nodige pro-

blemen. In ieder geval kun je met de vanzelfsprekendheden van vroeger niet meer uit de voeten.

Deze conferentie wil door middel van lezingen, ontspanning en bijbelstudie, hiertoe een handreiking zijn. Wanneer u iemand kent waarvoor deze conferentie van belang zou kunnen zijn, zou het goed zijn als u hem of haar van deze mogelijkheid om de vakantie te besteden zou vertellen!

De conferentie kost f 160,-. Bij voldoende belangstelling wordt een busreis georganiseerd. De kosten hiervoor zijn plm. f 80,- (retour).

Meer informatie bij het kantoor van het C.N.I./I.C.S., Nieuwezijds Voorburgwal 96-I, 1012 SG Amsterdam. Tel. 020-257141.

Kerknieuws

Bedankt

Drs H. de Jong van Amsterdam heeft bedankt voor het beroep van de Ned. Geref. Kerk van Utrecht.

Beroepbaarstelling

Drs H. J. Bruins te Kampen, Vloedijk 145.

Stichting Evangelische Huisvesting

Je gaat voor een studie naar Utrecht? Je zoekt daarom een kamer? De Stichting Evangelische Huisvesting kan jou wellicht aan woonruimte helpen. Deze stichting gaat uit van de Ned. Geref. Kerk te Utrecht. Zij stelt kamers beschikbaar voor mensen die voor hun opleiding in Utrecht gaan wonen. In het huis wat de stichting heeft gekocht is plaats voor een tiental bewoners. In dit huis woon je zelfstandig, maar niet alleen: je maakt deel uit van een christelijke woon-gemeenschap. Een echtpaar vormt de hoofdbewoners van dit huis.

In principe worden de kamers in dit huis aangeboden voor de duur van 12 maanden. In deze periode word je geacht andere woonruimte gevonden te hebben. Bij dit zoeken is de stichting je zoveel als mogelijk behulpzaam.

Heb je interesse? Vraag dan snel informatie of een aanmeldingsformulier aan bij: Secretariaat S.E.H., Kievswijde 11, 3993 DA Houten.

Zoekt U een camping waar U zich als Christen thuis kunt voelen?

Evangelische Camping „t BELOOFDE LAND"

biedt U o.a. een fijn programma tijdens de vakantieperiode. Tevens verhuren wij (toer)caravans. Vraag folder.

Bosweg 17 — 3781 NG Voorthuizen
Tel. 03429-2942

DRUKKERIJ

„steenbergen"

sinds 1901

VOOR UW FAMILIEDRUKWERK

Nooitgedacht 3 — 3701 AL Zeist
Telefoon 03404-22452

Goeduitz. vrouw, 45 jr., zoekt nette, gelovige, man, om de eenzaamheid op te lossen.

Br. onder nr. 4-5 bur. Opbouw, Nooitgedacht 3, 3701 AL Zeist.

UITGEVERIJ VAN DEN BERG

Broederweg 6 — 8261 GT Kampen
Telefoon 05202 - 12287 b.g.g. 05202 - 12668

NIEUWS VAN DE UITGEVER

Leverbaar zijn:

Ds. M.R. van den Berg,	<i>Beeldsprakig.</i> Het onderwijs van Jezus in gelijkenissen	f. 18,50
	<i>Het gebarsten vredekrig.</i> Een verklaring van 1 Kon. 1-11	f. 19,75
	<i>Apocalypse voor kinderen.</i> Gedichtenbundel	f. 7,50
	<i>Het Ravijn.</i> Een roman over de opstand tegen Mozes en Aäron	f. 14,75
	<i>De Aardbeving en andere verhalen</i>	f. 19,95
Drs. H. de Jong,	<i>Maar Jezus zegt ...</i> De Bergrede toegelicht voor de gemeente	f. 17,00
Ds. G. Vissee,	<i>Onderwezen in het Koninkrijk der hemelen I deel II</i>	f. 27,50
Drs. Th. Peppink,	<i>Een hand vol licht.</i> Bijbelse overdenkingen - Oude Testament	f. 14,00
Dr. C. van der Waal,	<i>De vervulde thorah.</i> Commentaar op Johannes 1:1 - 8:29	f. 40,00
Drs. O. Mooiweer,	<i>Geschenk en opdracht.</i> Bijdragen over de prediking, de eredienst en het gemeentelven	f. 14,50
Dr. A.N. Hendriks,	<i>Om de bediening van de Geest.</i> Bijdragen over het ambt, de prediking en het pastoraat	f. 16,50
Dr. J. Douma,	<i>Verantwoord handelen.</i> Inleiding in de christelijke ethiek	f. 19,50
	<i>Politieke verantwoordelijkheid</i>	f. 23,50
Dr. C. Trimp,	<i>Zorgen voor de gemeente.</i> Het ambtelijk werk van ouderlingen en diakenen toegelicht	f. 24,50
	<i>De gemeente en haar liturgie.</i> Een leesboek voor kerkgangsters	f. 28,50
Hans van Holten,	<i>Het geheim van het rode bureau.</i> Jeugdboek	f. 12,75

Wij hopen op de Ontmoetingsdag te Barneveld (12 mei) met onze boeken aanwezig te zijn. Onze boeken zijn ook leverbaar door de boekhandel.

De gastvrijheid van het christelijk onderwijs

In de diverse bladen rond het christelijk onderwijs wordt regelmatig aandacht geschonken aan de problematiek van moslimkinderen op de christelijke scholen.

In het algemeen is de teneur van de artikelen: dat wij als christenen verdraagzaam dienen te zijn en de moslimkinderen moeten helpen om als moslim op te groeien. Nietwaar? - zo wordt geredeneerd - God heeft ons verdraagzaamheid geboden en tevens bevolen de vreemdelingen lief te hebben. De neiging om te reageren heb ik lange tijd weerstaan; ik meen echter niet meer te mogen zwijgen.

Kern van de zaak

De geleverde visies zijn namelijk eenzijdig en doen geen recht aan de kern van de zaak: de verhouding der religies.

Overigens is het begrip religie en religieus langzamerhand verwaterd tot een begrip dat weinig meer met het verlossingswerk van de Here Jezus te maken heeft, maar veel meer met een subjectieve beleving van wat ik waarheden vind. Zo bijv. Inkom, nr. 84/1, blz. 8: „De school moet haar leerlingen in staat stellen aan het geloof, aan de waarden en normen die hun milieu hun aanreikt een persoonlijke, eigentijdse gestalte te geven.”¹⁾ Men zal wel oppassen ditzelfde te zeggen van het gegeven dat $2 + 2 = 4$, hoewel dat niet bewezen is - het 'werkt' alleen. Doch de door God zelf geopenbaarde waarheid schijnt naar tijd, plaats, milieu en persoon multi-interpretabel te zijn.

Wanneer de in Inkom aangehaalde Martin Palmer stelt dat christenen moslimse leerlingen in hun eigen moslim-zijn moeten bevestigen, zegt hij in wezen dat Christendom en Mohammedanisme slechts nuances zijn naar tijd, plaats, milieu en persoon. En promoveert hij het sociale aspect van de werkelijkheid tot richtinggevend over het religieuze.

Doopbelofte

Echter - waar gaat het om? Waarom is het christelijk onderwijs tot stand gekomen - en wat is haar nut heden ten dage? Wellicht herinnert u zich hoe u bij het doopvont beloofde uw kind(eren) te onderwijzen en te doen onderwijzen „in de christelijke leer”. Was dat een poging van de kerk om voor de toekomst haar ledental veilig te stellen of zat daar meer achter? Het laatste is uiteraard het geval: God laat ons in de bijbel weten dat Hij werkt 'in de geslachten', d.w.z. God vergadert zich een volk op deze aarde in de voortgaande lijn van ouders-kinderen-kleinkinderen etc.

¹⁾ Blijkens de context slaat „gestalte” niet slechts op de vorm maar tevens op de inhoud van i.c. het geloof.

DOOR L. ELAND APELDOORN

Dat bepaalt de verhouding kind-ouder: het samen staan onder de koepel van het Verbond met Abraham en zijn nageslacht. Kinderen zijn dan ook 'geheiligt in hun ouders', reden waarom zij reeds vóór de jaren des onderscheids gedoopt mogen worden: God verbindt zijn Naam op basis van het geloof van de ouders aan de kinderen.

Dat legt een grote verantwoordelijkheid op de ouders: zij zijn het primaire menselijke middel dat God wil gebruiken om zich aan de nieuwe generatie te openbaren.

Ouders die de ontzaglijke rijkdom van hun boodschap zich bewust zijn zullen dan ook niet nalaten hun kinderen te vertellen van hun geloof. Stopt het daarmee? Nee!

Onze voorgaande generaties hebben heel goed begrepen dat de verlossing door de Here Jezus ons hele leven raakt: de manier waarop wij de schepping zien en met haar omgaan, ook onze omgang met elkaar. Er is immers geen terrein van het leven waarvan God niet zegt: 'het is Mijn', geen terrein dat niet onder de vloek van de zonde ligt - maar ook geen terrein dat niet onder het verzoeningswerk van Jezus Christus valt!

Dialogo?

Onderwijs is meer dan kennisoverdracht. Het is: voortbouwen op de levensbeginselen die de kinderen thuis ontvingen en ontvangen. Ouders die hun eigen christelijke opvoeding op waarde schatten zullen dan ook hun kinderen christelijk onderwijs willen geven.

De 'toegevoegde waarde' van het christelijke, in het christelijk onderwijs, is dat de centrale plaats die het geloof in de Here Jezus Christus als Zaligmaker in ons leven inneemt openlijk wordt doorgetrokken in het onderwijs.

Onderwijsgegenden, kinderen en ouders weten zich één in het geloof dat

Redactie

Ir. A. W. Biersteker
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. E. R. Postma

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller, Dovenetel 45,
8446 SH Heerenveen
Tel. 05130-20476

Kerknieuws / Uit breder kring

M. J. F. van der Wal
Brugakker 60-17
3704 RA Zeist
Tel. 03404-61525

de Here Jezus hun leven volkomen verlost heeft van de ondergang en dat zij als nieuwe mensen mogen leven met het oog gericht op zijn terugkomst, als Hij deze wereld zal herstellen in zijn oude glorie.

Als dit afstraalt op ons doen en laten, onze visie op deze wereld en het wereldgebeuren, onze onderlinge relaties, zijn we daarmee nog geen 'geestelijken' of 'evangelisten' geworden. Veeleer is het zo dat verwacht mag worden dat ons geloof herkenbaar is aan ons en dat we ons erover verbazen moeten als dit niet

Actueel

Onlangs gebeurde het, in een kerkdienst van ultra-gereformeerde signatuur, dat de preeklezende ouderling gewaagde van de oordelen die over ons land en volk gekomen waren, deze zomer, nu de pest zoveel slachtoffers had geëist.

Een enkel lid der gemeente dacht bij het horen van de desbetreffende passages aanvankelijk nog aan Langezwaag en aan de Noord-oostelijke polder, waar zich gevallen van varkenspest voorgedaan hebben, maar uit de volgende zinsneden van de preek bleek duidelijk, dat de pestilentie mensenlevens had gevraagd. Dit was slecht nieuws, dat echter bij de kerkgangsters niet als zodanig overkwam. Zij begrepen wel, dat hun ouderling een preek las van een „oude schrijver”; het was „overjarig koren”, zoals men dan zegt. Ik vertelde dit verhaal aan m'n ambtsbroeder uit Vlaardingen en die wist van iets soortgelijks. Hij had uit de eerste hand vernomen, van

Pastorale Notities

DOOR A. H. ALGRA MAASSLUIS

reizigers, die hun geëmigreerde familieden in Australië of Nieuw-Zeeland bezochten en met hen naar de vrijgemaakte kerk waren geweest, hoe aldaar de ouderling in de leedienst door middel van een preek uit een serie, de kerkgangsters opriep om toch vooral op het GPV te stemmen. De gasten moesten er een beetje om lachen, maar het verbaasde hen, dat de emigranten geen spier van hun gezicht vertrokken. Het bleek later, in een gesprek, dat ze het zeer te pas gevonden hadden, dat er in hun midden zo concreet en actueel gepreekt was; het was de mensen weer eens goed aangezegd. Er zijn ook meer dan eens voor-

nemens geweest om de Dordtse Leerregels in het Maleis te vertalen en trouwens, Bonifatius, op weg naar de heidense Friezen, had een instructie van de paus op zak, waarmee hem opgedragen werd om het als een primaire taak te zien de Friezen verre te houden van de Manicheese dwalingen. Die had je ten tijde van Augustinus, in Italië en Azië, maar de Friezen waren er absoluut vrij van en er zelfs totaal onbekend mee. Doch, hoe gemakkelijk lopen ook wij achter. Ik denk dat wel eens, als je contact hebt met jongeren. Hoeveel discussiepunten van vroeger, zoals bijvoorbeeld de leer van de veronderstelde wedergeboorte, zijn aan de jeugd niet alleen onbekend, maar ook vreemd aan hun gedachtenwereld. Wie van het komend geslacht is nog in staat om iets van Schilder te lezen. Men kan dat betreuren, het feit ligt er. Je voelt, dat je hard je best moet doen, om bij te blijven; om de tijd te verstaan; om te weten, waar het om gaat en wat de jeugd beroert, beangst of lokt.

het geval zou zijn. Dat is iets anders dan de hele dag 'preken'. Een getrouwd man praat in het algemeen niet de hele dag over zijn echtgenote, terwijl hij toch in zijn leven herkenbaar is als echtgenoot.

Het is dan ook slechts van academisch belang om te stellen dat christelijke scholen geen evangelisatie-instituten zijn (zoals wel gesteld wordt). Dit soort stellingen leidt de aandacht af van het centrale gegeven, dat ons onderwijs de naam *christelijk* draagt en als zodanig herkenbaar dient te zijn.

Geloof is slechts een realiteit als het levend is. Christus schrijft in Openb. 3 aan Laodicéa dat Hij zelfs liever geen geloof dan een lauw geloof ziet - en dat terwijl Hij kwam om allen zalig te maken!

Geloof kan ook geen onderwerp van discussie zijn. Immers: je gelooft 'het' of je gelooft 'het' niet. Geloof je in Christus als je Verlosser dan heb je in Hem alles wat daarvoor nodig is. De oude Heidelberger Catechismus zegt daarover dat het van tweeën een is (geen tussenweg dus): of Christus is geen volkomen Zaligmaker óf zij die Hem in geloof aannemen hebben in Hem alles wat voor hun zaligheid nodig is (antw. 30).

Hier zit de crux m.i. bij de verschillende artikelschrijvers. In hun ijver om voor vreemdelingen iets te doen (overigens op sociaal nivo alleszins lofwaardig) zijn ze zelfs bereid hun 'algemeen ongetwijfeld christelijk geloof' ter discussie te stellen; 'dialog' heet dat dan. Weet u wat zo'n dialog in feite is? Het is het ter discussie stellen - kwantitatief en kwalitatief - van Gods eigen openbaring in zijn Woord. Want we gaan dan 'anders-religieuze' vragen wat zij daaraan toe te voegen of af te dingen hebben. Hebt u zich wel eens gerealiseerd dat wij op die manier wijzer willen zijn dan God (zoals Adam en Eva, toen ze de dialog met de slang aangingen)?

Oordelen of aanvaarden?

Ik heb dan ook ernstig bezwaar tegen het ter discussie stellen van wat niet discutabel is: de waarheden van Gods eigen openbaring in zijn Woord zijn niet aan ons ter beoordeling, doch slechts ter aanneming. Je kunt ze aanvaarden of niet. En daarmee Gods liefde aanvaarden of afwijzen.

Paulus zegt dat het evangelie de Grieken een ergernis is en de Joden een dwaasheid. Maar ook dat het dwaze Gods sterker is dan de mensen. Het evangelie is waar *in zichzelf* en niet omdat wij het als waar aanvaarden of de waarheid ervan vastgesteld hebben.

Christelijk onderwijs gaat uit van dat evangelie. Dat is haar identiteit. Deze identiteit staat een crisis in haarzelf niet toe. Het is immers ja of neen tegen Gods liefde-openbaring.

Een crisis in deze identiteit betekent wezenlijk dat we onze maatschappelijke claim op dit onderwijs moeten

laten vallen. Ons onderwijs is immers dan reeds van karakter veranderd!

Gastvrijheid

Er is evenwel nog een aspect aan het christelijk onderwijs: het culturele (en sociale).

Immers, zo kan men vragen, moeten wij dan niet gastvrij zijn voor vreemdelingen? En dan maar geen moslim-kinderen opnemen op onze scholen - tenzij ze zich bekeren ofzo?

Ik noemde zojuist de eigen identiteit van het christelijk onderwijs. Deze moet duidelijk zijn, anders kan je zelfs beter geen identiteit hebben.

Ouders die hun kinderen naar een christelijke school sturen moeten dan ook weten wat zij doen. Wat hun kinderen te wachten staat: nl. christelijk onderwijs.

Maar wie daarvoor kiest, of tenminste toestaat, is toch zeker van harte welkom! Christelijk onderwijs is als zodanig zeer gastvrij als het goed is. Kinderen moeten graag op onze scholen komen (goede sfeer enz.) en ouders moeten hun kinderen graag sturen (ook vanwege het goede onderwijs).

De vraag is echter of de christelijke scholen niet soms/vaak kinderen vanuit een andere religie hebben gekregen omdat hun identiteit niet duidelijk was of niet duidelijk is overgebracht.

De problemen die daaruit voortvloeien acht ik volstrekt niet ter zake dienende. Zij hadden voorkomen moeten worden (hoe moeilijk soms de communicatie met etnische minderheden ook kan zijn). Het is niet de taak van het christelijk onderwijs om moslimkinderen als moslims op te voeden (religieus). En wie bekend is met de nauwe samenhang tussen cultuur en religie bij moslims (veel sterker dan bij ons) weet hoe voorzichtig hij moet zijn met het invoeren van moslim-cultuuronderwijs op zijn christelijke school. Daarbij dienen wezenlijke grenzen in acht genomen te worden.²⁾ Het christelijk onderwijs zal zijn gastvrijheid dan ook niet betonen aan vreemdelingen in het discutabel, variabel of vrijblijvend stellen van haar

²⁾ Over het wezen van het Mohammedanisme is het boek van Marius Baar aanbevelenswaardig, getiteld: Het Westen voor de keuze. Uitg. Novapres.

Het stralend einde van Petrus

In november 1685 besloot de Franse regering, de aanwassende groep protestanten in de stad Saint Quentin gewelddadig te bekeren of uit te roeien. Zeventien compagnieën soldaten werden bij de verdachte families ingekwartierd. Gevraagd naar hun volmacht, antwoordden zij dat die achter de kolven van hun musketten zaten. De ruwe soldaten namen bezit van huis- en slaapkamers, van keuken en provisiekast. Ze richtten „zodanige treurige tonelen bij de arme ketters aan, dat verscheidene binnen enkele uren tot de Roomse moederkerk waren teruggekeerd”, zegt een dagboek. Ze terroriseerden de protestanten, totdat deze hun geloof verloochenden en de voorgelegde acte van berouw tekenden - al ware het om van de mateloze overlast bevrijd te zijn. Binnen twee weken waren alle ketters van de stad op wrede wijze tot de kerk teruggebracht, op enkele jongens en meisjes na, die tijdig in de bossen van Saint Quentin waren ondergedoken.¹⁾

DOOR
D. W. L. MILO
DALMALLY

vol genade, mij de gunst wil schenken om straks mijn gezin in Zijn heilig verbond te kunnen onderwijzen. Want ik heb het niet van harte verlaten. Zo zij het”.

Het zal voor schrijver dezes altijd een vraag²⁾ blijven, of zijn voorouders - die in deze jaren te Saint Quentin

religieuze basis - alsof gastvrijheid kan worden vertaald in onduidelijkheid van de gastheer!

Haar gastvrijheid blijkt in het openstellen van haar scholen voor kinderen die christelijk onderwijs willen of mogen ontvangen (keuze ouders) en in het waar mogelijk extra hulp bieden aan kinderen uit andere cultuurskeden zodat de voor het onderwijs dan wel voor de sociale omgang nadelige achterstanden (taal, sociale waarden en omgangsvormen, e.d.) zo snel en goed mogelijk worden ingehaald.

Deze hulp geldt dan overigens niet alleen voor de Moslimkinderen (de Mediterraneanen), doch evenzeer voor kinderen uit verpauperde streken of stadswijken of uit andere groepen met een (te) laag ontwikkelingsnivo.

Gastvrijheid is: de ander gunnen wat jezelf gekregen hebt: je geloof, je ontwikkeling, je rijkdom!

Dat ons christelijk onderwijs aan deze gastvrijheid te herkennen zal zijn!

woonden en op de ketterlijsten voorkwamen - eveneens krachtadig „bekeerd” zijn, of niet. Voor-moeder Judith was in 1685 al zes jaren weduwe; ze had een dochtertje Marie, van 14, en een zoon Abraham van 11 jaar oud. Zeker is, dat deze Abraham in 1693 geloofsbelijdenis aflegde in de Waalse Kerk te Haarlem en dat hij in 1695 te Dordrecht huwde met Esther Desjardins. Het gezin heeft dus door Gods gunst de geloofsvervolgingen overleefd en ont kwam naar het vrije Nederland. (Ook u, die dit leest, kunt bij het opsporen van uw voorouders stellig voor Gods grote daden komen te staan.)

- o -

De Roomse Kerk had haar beruchte terreurmethode van het Romeinse keizerrijk geleerd. Daar gold namelijk de ijzeren wet, dat voor het domme volk de godsdienst van boven af geregeld werd; en wie niet luisteren wilde zou dat voelen. De arena en de straten van Rome zijn rood gekleurd door het bloed van talloze christenen, die ingevolge het decreet van Claudius (42) moesten worden uitgeroeid. Zij hadden geen ontsnapingsmogelijkheid als de latere Hugenoten, - en zochten die wellicht ook niet.

Petrus was een van die martelaren. Wie - naast de sobere Schriftgegevens over zijn levenseinde³⁾ - de beschikbare historie raadpleegt, ziet dat Petrus inderdaad „door zijn dood Gode verheerlijkt heeft”, zoals Johannes in zijn evangelie aankondigde.

U herinnert zich wat de Bijbel vermeldt. Petrus, die in de onverwachte

dwangssituatie en in paniek zijn Heiland tot drie maal had verloochend; die naar buiten ging en bitter weende; die bij de kruisiging afwezig bleef; die later tot drie maal toe op 's Heilands vraag 'hebt ge Mij lief?' moest antwoorden; en die tot drie maal toe op het hart gebonden kreeg, Christus' schapen te hoeden. Waarop de Heiland hem de raadslachtige woorden toevertrouwde: „voorwaar, voorwaar, Ik zeg-u, toen ge jonger waart omgordde gij uzelf en ging waar ge wilde - als ge oud wordt zult ge uw handen uitstrekken en een ander zal u omgorden en brengen waar ge niet wilt zijn”.

Een oppervlakkige lezer kan zeggen: ja natuurlijk, oude mensen moeten - als de kinderen - geholpen worden, kunnen zelf niet meer alles doen, worden gewassen en gekleed en getransporteerd, of ze het leuk vinden of niet. Maar Johannes, die het einde beleefd en geweten heeft, tekende hier aan: „dit zei Hij om te kennen te geven, met welke dood hij Gode verheerlijken zou”.

Voor Petrus zullen Jezus' woorden steeds helderder zijn geworden. Hij moet begrepen hebben, dat het volgen van de Heiland inhoudt: dat een dienaar niet meer is dan zijn Meester, dat hij op het ergste moest rekenen en dit in zijn leven zo snel mogelijk incalculeren. Dat heeft hij ook gedaan, zeggen de papieren, en toen het ergste kwam heeft hij zijn Heiland niet opnieuw verloochend, maar Hem verheerlijkt door zijn dood.

- o -

Er zijn historische stukken blijven bestaan, die details van deze dood beschrijven. Sommige mensen zijn bevreesd voor historische toevoegingen aan Gods Woord. Indien die extra's dat Woord zouden ondermijnen of zelfs tegenspreken, is die vrees terecht. We moeten dus kritisch zijn. Maar de archeologie, de studie van de historie en de kennis van de landen en de volken, hebben tot nu toe al veel bijgedragen tot een beter verstaan van de Schrift. Hoe zouden we bijvoorbeeld weten, dat het boek Handelingen door Lucas is geschreven? Hoe kwamen onze vaders er toe, de brief aan de Hebreeën op Paulus' naam te zetten? Hoe kwamen latere theologen ertoe, deze brief bepaald niet aan Paulus toe te schrijven? De beschikbare wetenschap staat ook ten dienste van bijbellezers.

Het is bekend dat in de bibliotheek van het Vaticaan te Rome duizenden documenten opgetast liggen, die sedert de vroegste christentijd het daglicht niet hebben gezien.⁴⁾ Een bekend bibliothecaris, de kardinaal Baronius (1538-1607), begon diverse perkamenten te ontcijferen, vertalen en publiceren. De inhoud was onthutsend voor de kerk, wier pauselijke stoel begon te wankelen. Zo liggen in

Rome ongetwijfeld ook de stukken beschikbaar, die bewijzen dat Petrus nooit de pauselijke stoel kan hebben gesticht; of dat de eerste christenkerk niet in Rome kan hebben gestaan; stukken die elders lang bekend zijn? Een bewijs? In 1931 heeft paus Pius XI aan een voornaam Engels gezelschap verklaard: dat niet paus Gregorius Britain heeft gekerstend, maar... Paulus. Had u zo'n „bekenntenis” verwacht?

- o -

En nu Petrus. Hij heeft zijn opdracht vervuld, heeft het Evangelie gepredikt voor de verloren schapen van het huis van Israël en is, toen het Gods tijd was, gevangen genomen te Rome. Onbevreesd is hij zijn laatste levenshoofdstuk binnengestapt, vertrouwend op Gods bijstand.

In Rome bestaat een kerker, die al drieduizend jaar oud is en de Mamertine (of ook Tullianum) wordt genoemd. Een Romeinse staatsgevangenis onder het Kapitoel, van het gruwelijkste soort. Het is een grot, in een rots uitgehouwen, van twee vertrekken onder elkaar, waarvan het onderste alleen door een luik in de vloer van het bovenste kan worden benaderd. Talloze staatsvijanden en verraders van het oude Rome zijn er door uithongering, verdroging, marteling en worging ter dood gebracht. Historici zeggen dat de Mamertine wellicht de wreedste martelkamer uit de geschiedenis is en een huiveringwekkend bewijs van Rome's bestiale aard.

De kerker bestaat nog. Ook bestaat de

pilaar, waaraan Petrus vastgezet is geweest. Hij heeft letterlijk zijn handen moeten uitsteken, die in boeien geslagen werden. Om zijn middel is een ijzeren gordel gelegd. Zo is hij gebracht waar niemand zou willen zijn: in staande houding aan de paal geklonken. Zonder enig daglicht, nooit zittend of liggend, slechts etend wat hem werd toegeworpen en wat hij kon bemachtigen; in een hol dat nooit gelucht of gereinigd werd heeft Petrus negen maanden lang gevegeteerd, in de stank van vorige gevangenen.

Wij kunnen ons moeilijk voorstellen, wat deze broeder geleden heeft. Al Gods stromen zijn over hem heen gegaan. Alle kwellingen van het kruis heeft hij gevoeld. Hij wou vluchten maar kon nergens heen. Levend als een gestorvene, maar niet vrij van folteringen, die perverse mensen kunnen uitdenken. Nooit van zijn drek gewassen, nooit een goede maaltijd, officieel nooit een beker koud water. Uitgestoten uit de wereld, in leven gehouden teneinde verder te kunnen lijden. Honderd jaar tevoren had de historicus Sallust deze folterkamer huiverend beschreven; Petrus kan geweten hebben waar men hem bracht. En niemand kan zeggen wat hij verdragen heeft, negen maanden lang, eer hij gekruisigd werd. Alleen: hij wist zich niet van God verlaten, dank zij zijn Heiland.

En niet alleen overleefde Petrus deze negen maanden ongebroken - maar zijn geest bleef gevaarlijk voor het Romeinse Beest. Hij waagde het, zijn beulen te onderwijzen in leer en leven. Hij preekte voor zijn bewakers.

Hij bekeerde Processus en Martinianus en 47 anderen! Het is een merkwaardig Goddelijk spel: dat de pauselijke stoel staat precies boven de graven van Processus en Martinianus; beulen van Petrus, discipelen van Petrus, volgelingen van Petrus in zijn marteldood. En het is om over na te denken, dat - toen Petrus maatschappelijk had opgehouden te bestaan - hij nog 49 mensen met God verzoende; negen en veertig, zeven in het kwadraat, Goddelijke volheid.

Daarop is Petrus naar Romeinse methode afgemaakt. Daar hij het profaan achtte om als zijn Heiland gekruisigd te worden, heeft hij verzocht met het hoofd naar beneden te worden gekruisigd. In satanische ironie is dit laatste verzoek ingewilligd. Hij heeft Gode verheerlijkt met zijn dood, in het jaar onzes Heeren 67, onder de regering van keizer Nero. Petrus was „wedergeboren tot een levende hoop op een onvergankelijke, onbevleete en onverwelkelijke erfenis, die in de hemelen voor hem was weggelegd”.⁵⁾ En wij, die in het jaar 1984 leven, mogen ons verheugen als wij ooit door het vuur worden beproefd, tot lof en heerlijkheid en eer van Jezus Christus.⁶⁾

¹⁾ A. Daullé, La Réforme à Saint Quentin - ²⁾ de archieven van deze stad zijn in twee wereldoorlogen totaal verwoest - ³⁾ Joh. 21 : 18, 19 - ⁴⁾ sedert 1960 zijn een aantal documenten uit het Vaticaan aan universiteiten uitgeleend, om ontcijferd en vertaald te worden - ⁵⁾ 1 Petr. 1 : 4 - ⁶⁾ id. : 7. - Litteratuur: G. F. Jowett, "The Drama of the lost Disciples" - R. W. Morgan, "St. Paul in Britain" - Roman Martyrologies - Greek Martyrologies e.a.

Boekbespreking

Een Kerkvader in het vizier

Het fabriceren van een proefschrift is veelal een moeizame zaak. Het lezen van dissertaties is dat eveneens. Lang niet altijd is zo'n werk een sprankelende zaak die je voor je lol leest.

Een erg aangenaam proefschrift - althans om te lezen - is het werk van dr. G. H. Kramer. Onlangs werd het bij Buijten en Schipperheijn op de markt gebracht, met als titel *Ambrosius van Milaan en de Geschiedenis*. Om nu te zeggen dat ik het boek in één adem heb uitgelezen is net iets teveel, maar het heeft me in elk geval niet vele trage uren gekost. Het is een heel interessant boek.

Hoofdstuk 1 spreekt over „Ambrosius en zijn tijd”. Veertien pagina's lang wordt gesproken over de ontwikkelingen in het Romeinse bestuur etc. ten tijde van Ambrosius' leven (339-397 A.D.). Dat is feitelijk wat aan de summiere kant, meen ik. Deze periode is dermate complex (een groot aantal keizers en usurpatoren

die elkaar opvolgden, bestreden, verbonden aangingen, elkaar afvielen, etc.) dat iets méér informatie voor de algemene lezer misschien goed zou zijn. (Ik was blij dat ik zelf onlangs het klassieke werk van Gibbon over het Romeinse Rijk nog eens had doorgenomen.) Niettemin is de geboden informatie helder en to the point. Het ook aanwezige overzicht van Ambrosius' werken (van exegetische, moraliserende of dogmatische aard), zijn redevoeringen, brieven en hymnen, was voor mij althans heel nuttig. Ik kende, eerlijk gezegd, slechts een klein deel zelfs maar bij name.

Leuker werd het boek in hoofdstuk 2, „Ambrosius' visie op het Oude Testament”. Uitvoerig gaat de auteur in op het exemplarische, het allegorische, het typologische in Ambrosius' benadering. Er worden door A. aan Bijbelverhalen soms conclusies verbonden, die nu alom bevreemding zouden wekken, als we ze op onze kansels vernamen! Steeds wordt in het boek duidelijk aangegeven over welke Bijbelse persoon of situatie wordt gepraat. Ik vond het hoogst interessant, soms ook amusant, om

te lezen hoe Ambrosius daarin te werk ging. Feitelijk vond ik dit hoofdstuk zelfs het leukst van het boek, maar dat kan erg subjectief zijn.

Hoofdstuk 3, „Ambrosius' visie op de Joden”, is kenmerkend voor de wijze waarop meerdere Kerkvaders zich over het oude verbondsvolk hebben uitgelaten. Er zou voor Professor Oberman in zijn boek *De Wortels van het Antisemitisme* ruimschoots mogelijkheid zijn geweest ook Ambrosius te citeren. Hoe negatief de kerkvader overigens ook over de Joden was, hij meende wel dat er een einde zou komen aan de joodse afwijzing van de Messias en dus een herstel van Israël.

In hoofdstuk 4 lezen we over Ambrosius' visie op de eigen Romeinse geschiedenis. Hij voelde bewondering voor de Romeinse geschiedenis, m.n. die der Republiek (101 v.). In het vijfde en voorlaatste hoofdstuk spreekt Ambrosius zich uit over zijn eigen tijd. In dat verband wordt uitvoerig ingegaan op een viertal affaires waarin hij een rol gespeeld heeft. (Drie ervan waren voor mij althans

nieuw.) We krijgen een goed beeld van zijn houding tegenover het keizerschap in het algemeen, de concrete keizers met wie hij te maken kreeg, zijn visie op de relatie kerk-staat, enz. Alhoewel, naar Kramer zegt, Ambrosius feitelijk geen samenhangende visie op het geheel der geschiedenis had, zijn er wel allerlei interessante beschouwingen in het laatste hoofdstuk aan te treffen. Welke rol speelde de eindtijd in het denken van de kerkvaders? Was hij een chiliast? Welke tijdvakken onderscheidde hij? Hoe zag hij het Romeinse Rijk in het licht van de Schrift?

Bekijk ik het geheel, dan vindt ik dit werk erg de moeite waard, zij het voor een bepaald publiek van (misschien) predikanten, leraren geschiedenis en mensen met speciale liefde en interesse voor de kerkgeschiedenis. Voor de spreekwoordelijke „algemene lezer” zou het boek wel eens zware kost kunnen zijn. In de tekst zelf wordt tamelijk geregeld in het Frans, Duits en Engels geciteerd. Verder is er - soms in de tekst, maar zeker in het lijvige notenapparaat - heel wat in Latijn en soms ook Grieks geciteerd. Dit alles wordt onvertaald gelaten. Ik heb in grote getrouweheid nagenoeg alles gelezen, maar bij een paar van de langere citaten in het Latijn liet ik het er maar bij zitten. De schrijver zal mij dat, hoop ik, niet al te kwalijk nemen. (Na twintig jaar mijn Latijn stelselmatig te hebben verwaarloosd vond ik het iets teveel moeite dat allemaal na te trekken.)

Als echter met dit laatste de indruk zou worden gewekt dat het hier om een heel technisch boek gaat, dan wil ik dat corrigeren. Zeker 80% van het geheel valt zonder al teveel moeite in het Nederlands te lezen. Het lezen zal ook een genoegen zijn, mits men in zo'n thema geïnteresseerd is.

Waardering verdient de schrijver voor zo'n werk. Mij heeft de schrijver in elk geval aan zich verplicht. En hij heeft zijn promotie verdiend! Wat een werk zit erin, en dan zo mooi uitgesteld, uiterst geschikt voor iemand zoals ik die gaarne met anderen kalveren (en vermoedelijk jarenlange inspanning) ploegt. Als u er net zo een bent als ik, dan moet u het boek maar gauw kopen. Aanbevelen dus, voor een heel specifieke doelgroep.

G. H. Kramer,
Ambrosius van Milaan en de Geschiedenis.
Buijten en Schipperheijn, Amsterdam, 1983. 249 pp.
Prijs f 35,-.

P. J. van Kampen, Zeist

Gods wegwerkers

Toespraak Diakonale Conferentie te Bunschoten-Spakenburg
19 november 1983

Reeds lang was ik van plan geweest de naoorlogse nieuwbouw van mijn geboortedorp te doorkruisen.

En nu was het zover!
Vanuit een bekend punt gestart!
En maar lopen.
Maar na een half uurtje ben je de kluts kwijt.
De kerktorens doen me vermoeden waar ik ben.
Was hier niet de boomgaard van de burgemeester, wiens sterappeltjes zo zoet smaakten?
Die singel daar tussen de bungalows is dat de vliet waar we stekelbaarsjes en salamanders vingen?

Nu straten.
Leuke huizen, rotstuintjes en groen-voorziening.
Duizenden huizen in de vroegere polder.
Wat is de mens machtig.
Hij verandert het aanschijn der aarde.
Ps. 8.
Ik zie de rijen auto's.
Die woonkamers zien er zo gezellig uit.
Leuke afrikaantjes in de tuinen.
Maar hoe komen die mensen aan hun brood.
Wat doen ze en waar verdienen ze hun loon?
Is het niet een wonder dat er vraag is naar hun kunnen en dat zij een arbeidsplaats hebben waaruit o.a. betaald kan worden dit woongenot?
Is hun werk een dienstverlening? of een exportprodukt?
Werkt de vader buiten-af of is hij om 5 uur thuis?
Wat een wir-war van lijnen waarlangs arbeid tot loon verloopt!

Dit zijn overpeinzingen bij een wandeling door een dorp.
Maar er zijn honderden dorpen in ons land.
Daarbij grote steden.
14 miljoen mensen in dit land.
Wie regelt dat werk dan?
Wie regeert de lijn van werk tot loon?
Welke macht is dat?
Hoe wordt die macht gekontroleerd?
Zijn dat de vakbonden of de regering of het parlement, of het V.N.O. of de multi-nationals?
Ja, het is een gegroeide situatie. Prachtig gezegd.
Rusland is ook een gegroeide situatie, evenals Engeland.
Dat zegt nog niets.
Al dat samenspel van lijnen dat gegroeid is, was dat dan een gezonde groei of had het een deformatief karakter.
Vragen, vragen, steeds dieper naar de wortel van ons economisch bestel. Heeft God er nog iets mee te maken?

DOOR J. VAN OORD DE BILT

Heeft ons loon, heeft ons werk iets met God te maken?
Is ons werken religieus, dienst aan de HEERE?
Wat was onze opdracht dan?
Wat staat daarvan geschreven?
In Genesis 1 : 28 lees ik:
En God zegende hen en
God zei tot hen
Wees vruchtbaar en wordt talrijk
Vervult de aarde en onderwerp haar
heers over de vissen, de vogels
en het kruipend gedierte
Ik geef u het zaaddragend gewas
en het zal u tot spijs zijn.

Hier lees ik van onze kultuuropdracht tot bouwen en bewaren, als zegen, en daarbij wordt door de HEERE ons voedsel toegewezen.
Ja maar dat was voor de zondeval.
Hoe is het toen geworden?
Wat lees ik daarvan?
Genesis 3 : 17:
de aardbodem is om onzentwil vervloekt.
Al zwoegende zullen wij daarvan eten,
zolang wij leven.
Doornen en distels zal de aarde voortbrengen
en van het gewas zullen we eten.
In het zweet zullen we daarvan eten
tot ons sterven toe.

Uit dit antwoord van God op onze opstand blijkt dat de continuïteit van de opdracht gehandhaafd wordt.
nl. „onderwerp de aarde en vervul haar”
maar nu zwetend, worstelend tegen de natuur in.

En nu terug

Die werkende mensen in al die nieuwe huizen zijn die niet bezig in dat proces van onderwerping van de aarde?
Economie en schepping op één lijn?
Ja! Daar ligt de ombuiging.
Dan zijn de normen van de economie evangelisch en niet autonoom.
Dwars daar doorheen lopen de depressies van de Prediker en de Beloften van de Psalmen en de milde wijsheid van de Spreukenverzamelaar.

In het Oude Testament wordt de vruchteloosheid van ons werken ervaren en dwars daar doorheen de vreugde aangezegd voor hen die God eren en vrezen.

Maar in Christus is er hoop.

Zie Romeinen 8 : 18-30.

De schepping, en de economie als deel der Schepping ziet reikhalzend uit naar de totale verlossing.

Want zij is aan de vruchteloosheid onderworpen en is dienstbaar aan de vergankelijkheid.

Met het uitzicht dat haar zuchten en weën voorbij zullen zijn als daar is de feitelijke realisering van de verlossing in Christus Jezus' komst.

Bewoners van nieuwe huizen en de wandelaar leeft uit die hoop
Komt reisgenoten, Hoofd omhoog.

Mooi verhaal, spreker!
Eerst gaat hij wandelen in zijn geboortedorp.

Ziet dan tegenstellingen tussen de polder van zijn jeugd en de huizen van nu en komt dan tot de konklusie: Wat is de mens machtig.

En daarna begint hij te tobben over werk - loon - economie, komt dan bij de schepping uit.

Zegt dan toch: Ons zwoegen is Gods opdracht en eindigt met het gezang: „Die Hoop doet al ons leed verzachten”.

Leuk hoor.
Maar waar hebben we het over?
Komt toch tot het onderwerp s.v.p.

De vraag aan mij was: Ziet u de werkeloosheid, tijdelijk of blijvend?

Mijn angstig gegeven antwoord is: De grote werkeloosheid stijgt tot 1.250.000 loongegadigden in 1985. Dat is 22% van het totale aantal gegadigden.

Het zal zo zijn dat 1 op 3,5 mens werkeloos is of wordt.

Het lijkt me in de betrekkelijkheid van ons weten beter, niet te extrapoleren, naar verdere jaren.

Geen enkele bedrijfstak heb ik gevonden die een toename verwacht van het aantal tewerkgestelden.

De metaal, de bouw, de grote vaart, de landbouw, de elektronika, de chemie, tuinbouw, voedingsindustrie, textiel, handel of welke tak van bedrijf dan ook.

Ik geef u een afgrijselijk bericht.

Voor mijzelf heb ik doorgelezen de ruzie onder de ekonomen over de aanpak van dit onheil.

Niemand weet het:

Die ekonomen zijn net als het KNMI. Ze spreken verwachtingen uit voor morgen en weten zeker wat we gisteren beleefden aan regen en wind.

U hebt de school der bezuinigers b.v. Duisenberg, Halverstadt, Prof. Van